6560

SEIMO STENOGRAMOS

6-sis SEIMO POSĖDIS

1922 m. gruodžio 1 d.

Posėdžio pradžia 10 val. 25 min.

Pirmininkauja Seimo Pirmininkas L. Bistras.

Sekretoriauja Seimo Sekretorius K. Ambrozaitis.

Dalyvauja 62 Seimo nariai; Švietimo Ministeris p. Juodakis, Ministeris Pirmininkas E. Galvanauskas, Susisiekimo Ministeris Tamoševičius, Valstybės Kontrolierius Zubrickas, Krašto Apsaugos Ministeris maj. Sližys, Ministeris Gudų Reikalams Siemaško

Darbų tvarka:

1. Ministerių Kabineto atsakymai į paklausimus.
2. Mandatų komisijos pranešimas.
3. Specialinės Mandatų komisijos pranešimas.

Pirmininkas. 6-tąjį Seimo posėdį skaitau atidarytą. Darbų tvarka yra tokia: 1) Ministerių Kabineto atsakymai į paklausimus, 2) Mandatų komisijos pranešimas. 3) Specialinės Mandatų komisijos pranešimas. Be to, Prezidiumas siūlo darbų tvarką papildyti Statuto klausimu ir Seniūnų Sueigos sudarymo klausimu. Statuto klausimą Prezidiumas siūlo padėti pirmuoju darbų tvarkos punktu. Kas prieš? — Nėra, — darbų tvarka priimta.

Yra įėjęs atstovo Vlado Jurgučio pareiškimas, kuriame jis atsisako nuo Seimo nario pareigų. Tas pareiškimas bus įteiktas Mandatų komisijai, kad į jo vietą pakviestų kitą atstovą.

Sekretorius praneš kitus įėjusius raštus.

ĮĖJUSIŲ RAŠTŲ PASKELBIMAS.

Sekretorius. Iš Ministerių Kabineto yra įėję šie įstatymų projektai: 1) Namų, butų ir kambarių samdymo miestuose ir miesteliuose įstatymo papildymo ir pakeitimo projektas; Prezidiumo nuomone, tą įstatymo projektą reikėtų pasiųst Administratinei ir Ekonominei komisijoms. Toliau, 2) Raseinių — Jurbarko geležinkelio akcinės bendrovės įstatų projektas, — Ekonominei komisijai. 3) Žyminio valstybinio mokesnio įstatymo pakeitimas, — Finansų ir Biudžeto komisijai.

Pirmininkas. Prieš pasiūlymus nėra? — Pasiūlymai priimti.

Sekretorius. Toliau, yra įėjęs atstovo Lumbio Ministeriui Pirmininkui paklausimas, kuriame jis klausia, ar žinoma Ministeriui Pirmininkui, kad Karo Vadas gen. Stanaitis vežiojasi po kariuomenę kaž kokį pilietį Ivaškevičių ir leidžia jam daryti viešas prakalbas; ir pasirodo, kad vienoje tų prakalbų, rodos 10-me pulke, jis pareiškęs, kad esamoji valdžia reikianti griauti. To liau, del to paties Ivaškevičiaus paklausimas Švietimo Ministeriui — Seimo nario Tijunaičio, kur klausiama, del ko ir kuriam tikslui buvo surengta jam Mariampolėje šventė, kur taip pat buvo vedama agitacija prieš valstybines įstaigas.

Pirmininkas. Eina pirmas darbų tvarkos punktas — Statuto klausimas. Žodį turi atstovas Staugaitis

STATUTO KLAUSIMAS.

Staugaitis (ūs). Gerbiamieji, be Statuto joks parlamentas dirbti negali ir paprastai parlamentams susirinkus pirmuoju darbų klausimu yra statuto klausimas. Sudarant komisijas, Seimas tam tikros komisijos statutui ar peržiūrėti senam, ar naujam sustatyti nėra išrinkęs. Tiesa, netiesioginai yra neva priimtas senasis, t. y. Steigiamojo Seimo statutas, bet del to paties priėmimo, kaip pereitame posėdy paaiškėjo, kilo abejojimų, ar tas statutas priimtas ar nepriimtas. Kad tokių abejojimų nebūtų, Prezidiumas prašytų Seimą, kad aiškiu sprendimu pasisakytų — ar jis laikosi senojo statuto ar nesilaiko. Todel Prezidiumas siūlytų plenumui priimti tokią formulą: „Kol atatinkama komisija pristatys Seimui naują statuto projektą, Seimas tvarkosi ir dirba eidamas Steigiamojo Seimo statutu".

Pirmininkas. Kas šiuo klausimu norėtų kalbėti? — Norinčių kalbėti nėra. Kitokių pasiūlymų nėra? — Balsuojama. Kas prieš tokį pasiūlymą? — Nėra, — pasiūlymas priimtas.

Iš eilės eina antrasis darbų tvarkos punktas — Ministerių Kabineto atsakymai į paklausimus.

Sekretorius perskaitys paklausimus.

MINISTERIŲ KABINETO ATSAKYMAI Į PAKLAUSIMUS.

Sekretorius. Ponui Ministeriui Pirmininkui Seimo nario B. Žygelio paklausimas.

> Švietimo Ministeris raštu 7 Nr. iš spalių 9 dienos š. m. paliuosavo Ukmergės gimnazijos mokytoją Vincą Kvieską neva del jo netinkamumo eiti mokytojo ir auklėtojo pareigas, nepadaręs jokios revizijos ir visai neištyręs V. Kvieskos darbuotės, kaipo gimnazijos mokytojo.
>
> Ar žino ponas Ministeris Pirmininkas apie tokį Švietimo Ministerio savivališką pasielgimą? Jei žino, tai ką yra padaręs, kad neteisėtas mokytojo V. Kvieskos paliuosavimas būtų panaikintas ir Švietimo Ministeris patrauktas atsakomybėn.
>
> (Pasirašė): *B. Žygelis.*

Kaunas, 1922 m. lapkričio 24 d.

Pirmininkas. Žodį turi Ministeris Pirmininkas.

Ministeris Pirmininkas Galvanauskas. Aš norėčiau pasakyti keletą žodžių del šito paklausimo formalinės pusės. Čia klausiama, ką Ministeris Pirmininkas yra padaręs, jei prileisti, kad toks atsitikimas neteisėtai buvo iš Švietimo Ministerio pusės iššauktas. Turiu pasakyt, kad Ministeris Pirmininkas nei Švietimo Ministeriui, nei jokiam kitam ministeriui įsakymo duot negali. (Iš d. f.: Žygelis to nežino). Kabinetas kaipo toks yra kolegialinė įstaiga: visi ministeriai drauge nutaria ir jiems nutarus, žinoma, tas nutarimas yra privalomas kiekvienam kolegijos nariui, ir jau toliau kiekvienas kolegijos narys duoda parėdymus. Čia jau Ministeris Pirmininkas kištis negali. Jeigu Ministeris Pirmininkas imtų duot įsakymus atskiriems ministeriams, tad jis pavirstų vieninteliu visam kraštui ministeriu, o visi kiti ministeriai pavirstų departamentų direktoriais. Tai iš esmės čia taip statyt klausimo negalima.

Kai del administratinių parėdymų, liečiančių valstybinio aparato dalis, kurie yra atskirų ministerių žinioje, tai atatinkamų ministerių sprendimai yra galutiniai ir apeliacijos į Ministerį Pirmininką negali būt. Tuo būdu, į šitą paklausimą iš esmės tenka atsakyt Švietimo Ministeriui (kd, df, ūs — ploja).

Pirmininkas. Žodį turi Švietimo Ministeris.

Švietimo Ministeris Juodakis. Gerbiamieji Seimo nariai. Į šitą paklausimą turiu garbės pranešti šit ką. Iš šio paklausimo esmės galima manyti, kad Švietimo Ministeris pasielgė kaip ir neteisėtai, paliuosuojant p. Kvieską nuo jo pareigų. (Atstovas Draugelis, iš vietos: labai gerai padarė). Kad nebūtų tokių nurodymų, kurie mano nuomone vien tik nieku nepamatuoti žodžiai, aš turiu garbės pranešti Seimo nariams viską iš eilės, kaip buvo del šito įvykio, kad reikėjo paliuosuot p. Kvieską nuo jo einamų pareigų.

Jau 1919/20 metų pradžioje buvo Švietimo Ministerijos išleistas įsakymas, kuriuo griežtai reikalauta iš ponų instruktorių, kad jie eitų vien savo tiesioginės pareigas. Jų pareigos — vizituot mūsų mokyklas. Šitas įsakymas buvo reikalingas, nes mūsų mokyklose daugiau kaip 30% pradedamųjų mokyklų mokytojų yra necenzuotų. Todel instruktorių darbas yra labai svarbus mokykloms: jie duoda visokių nurodymų, ir instruktoriai turi eiti savo pareigas kuouoliausiai, nes kiti mokytojai šito negali padaryti. Be to, Švietimo Ministerija sušaukė visų instruktorių suvažiavimą; ten buvo iškeltas klausimas, kaip turi būt su instruktorių pareigų ėjimu. Pasirodo, kad visi instruktoriai vienbalsiai pritarė šitam nusistatymui ir reikalavo vienas iš kito, kad tai būtų išpildyta. Dabar iš visų instruktorių, kurių yra apie 30, yra vienas instruktorius, kuris eina dvejas pareigas Bet dalykas tas, kad jam buvo leista tas pareigas eiti prieš trejus metus, o naujieji instruktoriai, dabar paskirti, negali tokių pareigų pasiimti. Tačiau ponas Kvieska, matyti, laikė sau tą įsakymą neprivalomu, nes neprisilaikydamas Švietimo Ministerijos įsakymo kreipėsi tiesiai pas instruktorių p. J. Lazauską ir siūlė užimti vietą metiniuose kursuose trims savaitėms 15 pamokų. Švietimo Ministerija del šio pasielgimo rašo ponui Kvieskai raštą, įspėdama, kad jis netrukdytų instruktoriaus darbo, žinodama, kad Ukmergėje kaip tik yra kitas mokytojas — gamtininkas, kuris ir galėtų tuose kursuose gamtos pamokas dėstyti. Čia turiu pasakyt, kad Ukmergėje yra prityręs gamtos mokytojas, 15 metų dirbęs Rygos apskrity, gimnazijos direktorius p. Baronas — gamtos mokytojas, baigęs universitetą, kuris rašo vadovėlius, žodžiu, gamtos žinovas. Pasirodo, kad jis p. Kvieskos norams neatatinka, kadangi p. Kvieska su p. direktoriumi yra vien oficialiniuose santykiuose ir nenori kviesti į metinius kursus. Todel geriau pakviest instruktorių, gaišinti darbą, kad tik galėtų nekviesti p. Baroną, su kuriuo p. Kvieska nenori turėt ryšių. Į Švietimo Ministerijos pareikštąjį nusistatymą gautas iš p. Kvieskos toks pranešimas, kurį prašysiu gerbiamųjų Seimo narių leisti man perskaityti.

Pradžios Mokslo Departamentui.

Nuostabu, kad Pradžios Mokslo Departamentas prisideda prie švietimo darbo ardymo. Juk Departamentas puikiai žino, kad kursuose darbas eina vakarais ir pasibaigs spalių 15 dieną. Argi p. J. Lazauskas, padirbėjęs savaitėje vakarais penkias valandas, negalės eiti savo tiesioginių pareigų? Praneškite, kadangi pakels kursų išlaikymui išlaidas ? Komedijos, už pamoką 14 auks. Jeigu žmogus, žinodamas, kad toks atlyginimas, eina dirbti, tai matyti supranta reikalą ir negaili savo jėgų. Tai ką gi dabar daryti? Gal iš Kauno išrašyti gamtininką trims savaitėms arba 15 valandoms? Aš prašyčiau, kad Departamentas juokų nekrėstų, parūpintų kursams lėšų ir del nieknekių netrukdytų pasiryžusiems asmenims kursuose dirbti".

Sapienti sat. Švietimo Ministeris, gavęs šitą raštą, turėjo viena pasakyt: gaila, kad mūsų pedagogų tarpe, turinčių aukštąjį mokslą, yra tokių, kurie drįsta Švietimo Ministerijai tokius raštus rašyti. (Kd, df. ūs — ploja). Toliau, Švietimo Ministerija ir aš patsai, kaipo Švietimo Ministeris, aiškiai esu nusistatęs, kad kiekvienas mokytojas privalo turėti taktą, doros, disciplinos, kultūros ir civilizacijos atžvilgiais turi būt tam tikrame laipsnyje, iš kurio galima reikalaut disciplinos supratimo. Žinoma, ne tokios disciplinos, kuri buvo nustatyta jauniems mokytojams — rusų žandarų, nagaikos disciplinos, bet demokratinės, kultūrinės disciplinos. (Kd, df, ūs — ploja). Šitos disciplinos, gerbiamieji Seimo nariai, aš šitame rašte nematau ir negaliu ieškoti: su lupa nerasi jos. Toliau, vis delto žinodamas, kad ponas Kvieska jaunas mokytojas, 5 metus mokytojavęs labai įvairiose sąlygose ir gailėdamas mokytojų, kadangi aukštojo mokslo mokytojus aukso verte vertinu, duodu telegramą, prašydamas p. Kvieską atvažiuoti. Manau — vis delto pasitarsime, pasikalbėsime, supras žmogus, kad taip elgtis negalima, kad pedagogas, kuris turi vaikus valstybingumo dvasioje auklėti, pats turi būti valstybinai ir disciplinarinai nusistatęs. Laukiu Kvieskos atvykstant savaitę, kitą, — po 10 dienų atvyksta. Ateina į kabinetą avec beaucoup de noncha lance, įeina pas mane: „Tamsta nori su manim kalbėti?" (kd. juokas) — Matyti, kad disciplina ir p. Kvieska — tai du visai įvairūs dalykai... Matydamas tai, kad tų dalykų negalima sutaikinti, vis delto pradėjau kalbėti ir įrodinėti. Sakau: „Gerbiamas ponas Kvieska, nejaugi tamsta nesupranti, kad čia ne ten svarba, kiek pamokų duoda p. Lazauskas ar kiek jis turi duoti, bet kad čia svarbus principas Jei leisim p. Lazauskui pamokas dėstyti, tai ir p. Vasiliauskas ir kiti to pat panorės. Tamstai gi tas visai nereikalinga, ypač kad Ukmergėje yra prityręs gamtos mokytojas p. Baronas". — Atsakymo negavau. Dabar toliau — „Komedijos, už pamoką 14 auks". — Paklausiau: „Gerbiamasai Kvieska, kas gi 14 auks. nustato: ar Švietimo Ministeris savo nuožiūra, ar tas nustatyta pagal bendros iždo išgalės?" — „Tai kas man čia rūpi", — atsako. Aš supratau, kad čia buvo ne Lietuvos piliečio gal-

vojimas, o kokio nors samdomo berno galvojimas. Jei virėja ar bernas taip galvoja — nieko nuostabaus, bet jei prityręs mokytojas taip galvoja, tai man liko viena, būtent išvaryt jį iš kabineto. Bet aš šito nedariau; norėjau toliau kalbėti, ir toliau jis matyt užsigavo už tai, kad jis pavadintas bernu. Aš nežinau, kiek gali užgauti berno pavadinimas, jei bernas yra sąžiningas, bet dalykas tas, kad užsigavo. Ir aš pasakiau: „Ponas Kvieska, prašom apgalvot, kadangi iš tokio pasielgimo padarysiu išvadas". Bet p. Kvieska atsakė: „Aš tamstos pamokslų klausyt nenoriu", ir išėjo. Po to įvykio aš daugiau kaip valandą ar dvi galvojau; man gaila buvo paliuosuot, bet priėjau prie tos išvados, kaip dabar yra.

Kaip čia paklausime reikalaujama, ar primetama, kad visai be jokios revizijos ir įvykio neištyręs paliuosavau, tai gerbiamieji, kokią aš reviziją galėjau padaryt? Ištirti panašioms ypatybėms reikėtų — šaukti komisiją iš psichiatrijos daktaro ir etikos profesoriaus... (kd, df, ūs — ploja). Čia buvo vienas klausimas, kad toks mokytojas negali auklėti jaunuomenės... (Atstovas Sleževičius, iš vietos: Ponas Ministeris užsimiršo kalbėdamas, — taip kalbėt negalima. (Vs. ir sl. — triukšmas. Atstovas Sleževičius: senas rusų biurokratas).

Aš pasiėmiau atsakomybę ant savęs ir paliuosavau (kd. ir df. ploja) ir liuosuosiu visus tokius mokytojus. Ir neskaitau, kad čia būtų kokia nors ministerio savivalybė, bet skaitau, kad visi mokytojai, kurie tokiu būdu nepildo ministerijos įsakymų, kurie taip elgiasi, turi būt atleidžiami iš mokyklų ir bus atleidžiami. Atsakomybę aš nešu prieš jus, gerbiamieji Seimo nariai, ir prieš visą kraštą (smarkus plojimas eilėse kd. df ir ūs.; socialistų eilėse triukšmas).

Pirmininkas. Del papildomų žinių turi žodį paklausėjas Žygelis.

Žygelis (vs). Aš manau, kad jau iš pasiaiškinimo pono ministerio aišku ir mažai ką tenka kalbėti, kiek yra bešalis p. ministeris tuo klausimu. Tokiu tonu atsakyta, kuriuo dar nė vienas ministeris nedrįso Steigiamajam Seimui ir čia atsakinėt tokia kalba... (iš vietų: koks paklausimas, toks ir atsakymas). Manau, kad jis čia yra suinteresuotas kuo nors (soc. liaud. ploja. Draugelis: kalbėk apie asmenį, o ne apie toną). Taip atsakysiu ponui Draugeliui, tam daktarui, kuris sako, kad nereikią sveikatos komisijos Lietuvoj (Draugelis iš vietos: aš dabar matau, kad reikalinga sveikatos komisija). Ponas ministeris gal nežino ar blogai yra informuotas, kodel Kvieska nekvietė Barono, gimnazijos direktoriaus gamtos pamokų dėstyti. Todel, kad jis ir gimnazijoje neapima visų pamokų — 8 pamokos pasilieka neužimtos. Antras dalykas, del principo, kurį net kelis kartus pabrėžė ponas ministeris — instruktoriams negalima leisti eiti antra pareiga. Ar žinoma yra ponui ministeriui, kad Panevėžy instruktorius jau kelinti metai eina burmistro ir instruktoriaus pareigas; ar žinoma ponui ministeriui, kad šiais metais Šiauliuose Subeika eina burmistro ir instruktoriaus pareigas, kad dar kiti eina pašalines pareigas, užima nevalstybines vietas? Toliau. Gal ponas ministeris sakosi labai branginąs su aukštu mokslu žmones. Prie tos progos aš turiu paklausti, ar iš šitokio tiktai branginimo paliuosuotas yra Šiaulių gimnazijos direktorius, kur dabar ši gimnazija yra visiškai nenormalinėj padėty. Ponas ministeris tegul rytoj nuvyksta ir padaro Šiaulių gimnazijoje reviziją. Mes turime davinių, kad ten gimnazijoj yra 800 mokinių ir kad toji gimnazija yra visai demoralizuota, toji gimnazija, kuri davė daugiausia savanorių mūsų kariuomenei, toji gimnazija dabar yra visiškai demoralizuota, nes ten buvo norima lenkų kalbos pamokos įvesti. Ir delto yra paliuosuotas Klupšas. Ne, čia nėra branginimas su aukštu mokslu žmonių. (Draugelis iš vietos: o apie Kvieską nieko negali?) Tokis p. ministerio atsakymas vien tik pateisina mokytoją Kvieską.

Pirmininkas. Žodį turi Švietimo Ministeris prof. Juodakis.

Švietimo Ministeris prof. Juodakis. Man labai nemalonu atsakyt ir į antrą paklausimą, nes visiškai jis nepamatuotas.

Pirmiausia ponas Subeika ne krikščionis demokratas (Žygelis iš vietos: darbo federacijos. Juokas.) Aš visai nežinau, kurios jis partijos. Turiu pranešti, kad poną Subeiką kaipo dorą žmogų aš labai aukštai įvertinu; ir jis pats yra pasisakęs, kad kaip tiktai jis pradės burmistro pareigas eiti, jis man praneš. Aš ligi šiol tokio rašto iš jo nesu gavęs. Todel kalbėt apie tai, neturėdamas jokio oficialaus pranešimo, aš negaliu.

Kai del Panevėžio pono instruktoriaus, tai turiu pasakyt, kad aš, kaip jau sakiau, galiu tik primint, kad jam jau prieš trejetą metų leista eiti tas pareigas. Neturėdami kuo pakeisti, mes sutikome, bet nusistatymas yra tas, kad naujiems kitiems instruktoriams ir tiems, kurie dabar neina, tiems antros eilės pareigas eiti neleidžiama. Čia aiškiai pasakyta, kad tokio apsileidimo nėra. Kai del Šiaulių, taip, išvarytas. Aš buvau mažiau kaip prieš mėnesį Siauliuose ir žinau, kas ten buvo ir kas ten dabar yra. Gimnazija, kuri stovi trečius metus ir ponas Klupšas negalėjo per tą laiką nieko sutvarkyt; gimnazija, iš kurios langai yra išiminėjami, kurią komendantūra užėmė tik del to, kad nebūtų išvogti langai. Kadangi ponas Klupšas nesugebėjo tą darbą vesti, tai teko užleist vietą toje gimnazijoje ponui Šlegeriui; ir prie jo jau taip yra sutvarkyta, kad ne vien telpa gimnazija, bet ir suaugusiems kursai gali dirbti. Del šito visko aš ir manau, kad tie užmetimai neturi jokio pamato.

Dabar toliau del lenkų kalbos įvedimo, kad esą buvęs Klupšas pašalintas. Iš kur tai yra girdėta? Čia yra paskalos, yra tai tiktai gandai, niekuo nepamatuoti. Visa eilė buvo kalbų ir noro įsteigti paralėles klases prie lietuvių gimnazijos. Čia buvo nusistatymas toks, ir tas nusistatymas buvo sveikas, kad turėtų vieną gimnazijos direktorių, turėtų mūsų mokytojų įtakos visoms tautybėms. Tai iškur tas pasakymas, kad ponas Klupšas paliuosuotas už tai, kad nenorėjo įvesti lenkų kalbos? Jis paliuosuotas, bet paliuosuotas del to, kad daugiau rūpinosi savo ūkiu prie Šiaulių, o ne gimnazija, ir paliuosuotas, kad jis kaipo direktorius, kaipo administratorius visai neatatinka. Nuo mokytojo pareigų jis nebuvo paliuosuotas; jam buvo paskirta mokytojauti, bet jis pats atsisakė ir taip yra šeimyniškai nusistatęs. kad ir žmona ėmė ir atsisakė. Prie tokios civilizacijos ir prie tokios kultūros didelės reikšmės nėra, jei tokie mokytojai yra šalinami iš gimnazijos.

Pirmininkas. Sekretorius paskaitys kitą paklausimą.

Sekretorius (skaito). Paklausimas Susisiekimo Ministeriui atst. Kromerio — del nuomavimo iš Vokietijos vagonų.

Nuo š. m. liepos mėnesio ant atsarginių Radviliškio stoties kelių stovi apie 400 įvairių prekinių ir specialių vagonų, gautų iš Rusų vyriausybės einant taikos sutartim.

Pastačius vagonų Nr. Nr. ir juos apžiūrėjus, buvo senai galima paleisti juos apyvarton.

Tuo tarpu laikoma 850 nuomojamų iš Vokietijos vagonų, už kuriuos mokama kas mėnuo apie pusė milijono auksinų.

Ar žino tai p. Ministeris, kuo pateisinama toks netikęs savų vagonų naudojimas ir kokių priemonių mano imtis Susisiekimo Ministerija tam reikalui sutvarkyti?

(Pasirašė) *H. Kromeris.*

Seimas, 21.XI. 1922 m.

Pirmininkas. Žodį turi Susisiekimo Ministeris. **Susisiekimo Ministeris** inž. **Tamoševičius.** Gerbiamieji Seimo nariai. Lietuvos valstybė pagal sutartį Maskvoje su Rusais gavo apie 2000 prekinių vagonų, apie 70 klasinių vagonų ir apie 80 garvežių. Vykdyti tą sutartį buvo iš Susisiekimo Ministerijos organizuota atskira komisija, kuri veikė su bendra komisija Maskvoje. Visas pastangas dėjo ir daug darbo padėjo, kad tuos vagonus iš Rusijos išgautų. Ačiu tiems žmonėms, kurie ten darbavosi ir iš kurių kai kurie net į kalėjimą Maskvoj buvo papuolę; buvo visi vagonai geriausiam stovyje išgauti. Visi tie vagonai atėjo Rygon ir palikti einant sutartimi su Latvijos direkcija Rygos gelžkelio stotyje. Gabenimas tų vagonų į Lietuvą nebuvo galimas, nes Rusų platesnis kelias, o pas mus — normalus Europos kelias. Reikėjo sutvarkyt, kad galima būtų pritaikinti prie mūsų kelių. Buvo neatidėliojant pradėtas darbas liepos mėnesį. Po metų prasidėjo ašių presavimo darbai ir tai padedant Latvių direkcijai mūsų prie žiūroje. Kai tiktai pradėta vagonai perdirbinėt, Latviai ėmė prašyt atiduoti visus vagonus, garvežius ir klasinius vagonus jiems, o jie perduos mums išgautus iš Prancūzijos. Latvių direkcija buvo atvykusi pas mus tartis su mūsų direktorium. Buvo komandiruota į Paryžių tam tikra komisija sužinoti, ar galima bus įvykdyti pakeitimas tų vagonų. Tuo tarpu nuo liepos ir rugpiūčio mėnesio derybų metu darbai nebuvo intensingai vedami, nes laukiama buvo derybų rezultatų ir jei pakeitimas į prancūzų vagonus būtų buvęs galimas, tai nebūtų buvę prasmės dėti lėšas į pakeitimo darbus. Bet paaiškėjo, kad prancūzai latviams vagonų skolon negali duoti, ir paaiškėjo taip pat, kad latviai pirkti patys negalės. Tuomet buvo griebtasi priemonių skubiai sutvarkyti perdirbimas vagonų, ir jau birželio mėnesį iš dirbtuvių buvo išleista ligi 8 vagonų liepos 20 d., o rugpiūčio mėn., kuomet paaiškėjo, kad pakeitimas yra negalimas, jau išėjo 140 vagonų. Tie visi vagonai buvo gabenami į depo Radviliškyje. Čia atstovas Kromeris mano, kad su tais vagonais nesą jokio darbo, kad tai esą tiktai trafaretų užrašymas. Tat nėra teisinga del to, kad vagonus reikia pritaikint prie mūsų kelių, reikia perdirbti laiptus. Be to, kadangi vagonai gauti ne visai nauji, reikia atlikti ir šioks toks smulkesnis remontas. Per tris mėnesius buvo išleista 150 vagonų, kurie ligi lapkričio 20 d. jau vartojami Lietuvoje. Reikia pažymėti, kad tie vagonai į užsienį nėra leidžiami, nes Europos kelias neatatinka tiems vagonams. Perdirbimas kuo toliau, tuo intensingiau eina. Ir manau, kad ateity mes prieisime prie normalaus perdirbimo vagonų į normalias vėžes.

Dabar antras klausimas — kodel negrąžinami vagonai, nuomuojami iš vokiečių. Mes gal tuos vagonus iš Vokietijos galėjome ir sugrąžint, bet čia yra antras klausimas: eina derybos del prekybos sutarties su Vokietija, derybos del uostų pakeitimo; ir galimas daiktas, kad tie visi vagonai pasiliks čia Lietuvoje.

Pirmininkas. Del papildomų žinių turi žodį atst. Kromeris.

Kromeris (sd). Papildydamas šį paklausimą, aš norėčiau pasakyt, kad man nebuvo žinomos tos derybos, kurios buvo Paryžiuje vedamos, bet žinau, kad į Radviliškį atvyko mėnesio laikotarpiu keturi šimtai vagonų, pastatyti ant atsarginio kelio; vagonai yra plėšiami ir paskui siunčiami į depo, kur daromas yra mažas remontas. Kitą syk tenka įstatyt vieną antrą stikliuką, ir tokiu būdu Radviliškio, kur galėtų išleisti mažiausiai 25 vagonus, išleidžiama tiktai 7 ar 8. Aš ištyriau gerai šitą reiškinį ir turiu pasakyt, kad darosi tai del to, kad mūsų Susisekimo Ministerijos centralinės įstaigos labai silpnai rūpinasi padavimu reikalingos medžiagos. Jeigu ruožo viršininkui reikalinga medžiaga taisymui, tenka jam bėgti į krautuvėles, supirkinėti medžiagą ir tokiu būdu atlikti pavestą jam darbą. Aš savo paklausime turėjau tikslo nurodyt, kokia yra tvarka mūsų Susisiekimo Ministerijos centralinėse įstaigose. Ne vien tik traukos tarnyboje, bet ir visose tarnybose tas pat. Aš turiu pasakyt, kad jei ruožuose ant linijos nebūtų tikrų gelžkeliečių, nebūtų tikrų darbininkų, kuriems rūpi Lietuvos gelžkeliai ir viskas priklausytų tiktai nuo centralinės įstaigos, tai šiandien mes visi turėtume pėsti vaikščiot. Aš tarnavau pustrečių metų prie Lietuvos gelžkelių ir labai gerai mačiau ir gerai įsitikinau, kad mūsų centralinės įstaigos visai nesirūpina gelžkelių pagerinimu, o rūpinasi ištikrųjų nežinia kuo. Jeigu reikia ruožuose kokio pūdo alyvos ar kitos medžiagos, tai reikia pusę mėnesio laukti, kol Gelžkelių Valdyba sugeba pristatyt. Tas atsitikimas nėra vienintelis; tokių atsitikimų yra daug ir todel nenuostabu, kad gelžkelių ūkis visai irsta, ir centralinės įstaigos, valdyba visiškai nieko nežiūri, ruožų viršininkai važinėja į valdybą prašydami to ar kitko, bet niekas nėra atleidžiama. Kaip ten yra, nežinia, bet matyt, kad Lietuvos gelžkeliai eina menkyn. Matyt kad ir iš to, jok šimtai vagonų stovi, ir jiems yra nusukinėjamos geležinės dalys, mušami langai ir vagonai nėra leidžiami.

Pirmininkas. Žodį turi Susisiekimo Ministeris. **Susisiekimo Ministeris inž. Tamoševičius.** Ponas Kromeris sako, kad tas žmogus, kuris tuos vagonus iš Rusijos išgabeno ir padėjo darbo, kad kaip galima geresniame stovyje juos į Lietuvą atgabentų, kad tas žmogus nesirūpina tuos vagonus sutaisyt. Tai yra netiesa. Gal būt kai kur medžiagos padavimas ir buvo pavėluotas, bet darbas eina sparčiai pirmyn. Ir jei nebūtų centralinėse įstaigose tokių inžinierių, kurie vestų tuos darbus, tai nebūtų Lietuvoj ir gelžkelių. Ponas Kromeris Radviliškyje buvo dar prie rusų komunistų valdžios, o mes vis delto nebijojome, ir tas pats inžinierius važiuodavo į Radviliškį ir be pono Kromerio stengėsi atlikti darbą, ir nežinia — kur tada buvo ponas Kromeris.

Pirmininkas. Sekretorius perskaitys sekamą paklausimą.

Sekretorius (skaito). Paklausimas ponui Vidaus Reikalų Ministeriui, pasirašytas P. Viūno, del uždarymo Šiaulių miesto profesinės darbininkų sąjungos.

Šių metų spalių m. 26 d. Šiauliuose Šiaulių m. ir apskrities viršininko įsakymu buvo uždaryta Šiaulių m. Darbininkų Profesinė Sąjunga, konfiskuota minėtos sąjungos knygos, bylos ir k. daiktai ir buvo areštuota Sąjungos Valdyba — 7 žmonės, iš kurių praslinkus kuriam laikui 6 asmens iš kalėjimo paliuosuoti, bet uždėta jiems pabauda kiekvienam po 1000 litų arba vienas mėnuo kalėti. O valdybos pirmininkas pil. Kazys Preikšas atgabentas Kauno kalėjiman,

kuriame ir dabar tebelaikomas.

Klausiu p. Ministerį:

1) Delko p. Ministeris nieko nedaro, kad sugrąžintų Šiaulių m. Prof. Sąjungai teisę veikti, kad būtų grąžinta konfiskuotos knygos ir bylos, kad būtų nuimta nuo sąjungos valdybos narių neteisėta pabauda, ir kad būtų paliuosuotas iš kalėjimo valdybos pirmininkas pil. K. Preikšas.
2) Kada bus atatinkamai nubaustas Šiaulių m. ir apskrities viršininkas už tokį žiaurų ir neteisėtą darbininkų profesinių sąjungų ardymą, ypatingai tokiai sunkiai ekonominei darbininkų padėčiai esant.

(Pasirašė) *P. Vilūnas, Seimo narys.*

Pirmininkas. Žodį turi Vidaus Reikalų Ministeris.

Vidaus Reikalų Ministeris Oleka. Į šį paklausimą turiu duot sekamų žinių. Šiaulių profesinės sąjungos darbas šių metų rudenį ėmė reikštis neatsakomingų elementų įtaka. Jos veikimas vis labiau pradėjo krypti iš įstatymų nustatytų ribų ir galutinai nustojo lygsvaros. Ypač tas paaiškėjo, kuomet mūsų kraštas pergyveno sunkią ekonominę padėtį, įvedant litus. Spalių mėn. 28 d. Šiaulių profesinė sąjunga įrengė gausingą mitingą, priėmusį rezoliuciją, kurstančią prie esamosios valstybės tvarkos ardymo. Įdomu, kad toje rezoliucijoje būta obalsių, kurie paprastai vartojami Maskvos rankvedžiuose riaušėms daryti. Buvo iškelta grynai tokių obalsių, kurie gimė vakaruos; ypač nurodoma, kad litų įvedimas esąs prapultis darbininkų klasei ir kad jų padėtis dabar 10 kartų pablogėjusi, negu buvo pirma. Tuo pat laiku buvo pastebima pradžią kūrimo vykdomųjų komitetų, kas turėjo pereit į tam tikros valdžios sudarymą. Einant draugijų įstatymu § 14, Piliečių Apsaugos Departamentas, norėdamas užkirsti tolimesnį priešingos valstybės įstatymams krypties išsivystymą, draugijos veikimą sustabdė ir galutinai spręst pavedė komisijai, kaip to reikalauja draugijų įstatymo § 6. Ši komisija peržiūrėjusi savo posėdyje pripažino tą sustabdymą patvirtintinu. Turiu pažymėt, kad ta komisija sudaroma ne vien iš Vidaus Reikalų Ministerijos, bet ten įeina savivaldybių ir Teisingumo Ministerijos atstovai. Paraleliai su draugijos uždarymu, einant susirinkimų įstatymu § 11, Vidaus Reikalų Ministerija valdybos nariams yra uždėjusi administratinę pabaudą už įstatymų nesilaikymą. Tokia šio įvykio faktina padėtis.

Atsakydamas į konkrečiai pastatytus klausimus, kaip jie yra statomi paklausime, turiu pranešti štai ką.

Vidaus Reikalų Ministeris negali sugrąžinti Šiaulių profesinei sąjungai teisės veikti, kaip to reikalauja paklausėjas, nes toks sugrąžinimas yra komisijos kompetencijoje, visai ne ministerio. Ministeris šioje srityje esamais įstatymais neturi tokios teisės; ir kuomet buvo leidžiamas šitas įstatymas, tai sudarant tokią komisiją turėta omeny, kad pašalintų Vidaus Reikalų Ministerio įtaką draugijų veikimui. Taip kad nei įstatymo raide, nei jo dvasia remiantis Vidaus Reikalų Ministeris tokios teisės neturi ir naudodamasis savo kompetencija, prie geriausių norų, tokio reikalavimo negali patenkinti. (Iš sd: bet kažin ar tie norai yra) Įstatyme yra nustatyta tvarka, kuria ir reikia eiti. Būtent, jei šalys nepatenkintos komisijos sprendimu, jos turi visą bylą perduot į apygardos teismą.

Dabar, į antrą klausimą, del ko nenuimta administratinė pabauda nuo valdybos narių, tai į šitą turiu pasakyt, kad įstatymas duoda teisės šitą administratinę pabaudą apskųst taikos teisėjui. Nukentėjusieji su jokiu skundu į Vidaus Reikalų Ministerį nesikreipė ir todel, neturint tokio pareiškimo iš jų pusės, sunku kištis į tą dalyką ir svarstyti pabaudos teisėtumą. Juo labiau, kad gal būt patys nukentėjusieji nenori, kad Vidaus Reikalų Ministeris spręstų dalyką, nes jie turi kitą kelią: skųstis taikos teisėjui.

Dabar del draugijos turto — del ko negrąžinamas draugijos turtas, tai plačiau atsakinėti neverta, nes apskritai draugijos turto likvidavimą numato draugijos statutas, o jei nenumato, tai turi būt suvartotas komisijos sprendimu. Jei nepatenkinti komisijos sprendimu, tai privalo skųstis, bet ne kreiptis į Vidaus Reikalų Ministerį.

Dar vienas klausimas — del ko Vidaus Reikalų Ministeris nepaliuosuoja iš kalėjimo valdybos pirmininko. Tai čia Vidaus Reikalų Ministeris nieko negali padėt, nes jis yra Armijos Teismo Valstybės Gynėjo žinioje ir jam yra iškelta byla iš baudžiamojo statuto § 129. Taip kad, turėdamas geriausius norus, Vidaus Reikalų Ministeris nieko negali pagelbėt.

Dabar — delko nenubaustas Šiaulių miesto ir apskrities viršininkas už žiaurų pasielgimą ir profesinės sąjungos uždarymą, tai aš turiu pasakyti, kad surinktomis žiniomis jokio ypatingo žiaurumo nėra buvę. Apskrities viršininkas vien tik pildė savo pareigas; ir aš manau, kad už pildymą tų pareigų, kurios nustatytos įstatymų, jis negali būt baudžiamas. Priešingai, jei jis būtų to nepadaręs, aš būčiau turėjęs traukti jį atsakomybėn.

Pirmininkas. Iš eilės seka kitas paklausimas.

Sekretorius (skaito). Ponui Krašto Apsaugos Ministeriui, Lietuvos valstiečių sąjungos frakcijos, paklausimas.

Ar žinoma ponui Ministeriui:

1) kad šiais metais spalių mėn. kareiviai paleisti neribotoms atostogoms be šinelių, drabužių. Del tos priežasties kai kurie kareiviai, važiuodami nekūrentuose vagonuose, nušalo ir susirgo;
2) kad už rugsėjo mėn. kareiviams algos buvo sumokėta po 6 litus, o už spalių mėn. po 5 litus.

Del tos priežasties buvo pastebėtas kareivių tarpe nepasitenkinimas.

Jei visa tai ponui Ministeriui žinoma, tai kas manoma daryti, kad padarytosios klaidos būtų atitaisytos ir kad panašūs atsitikimai daugiau nepasikartotų.

(Pasirašė:) *S. Lapinskas B. Žygelis, A. Rimkus, S. Bagdžius, K. Ralys*

Pirmininkas. Žodį turi Krašto Apsaugos Ministeris.

K. A. Ministeris majoras Sližys. Gerbiamieji Seimo nariai! Į vieną paklausimo pusę turiu štai ką pasakyt. Geras dalykas yra, kad visi ir visumet būtų gerai aprūpinti, sotūs, apvilkti ir t. t. Bet tam reikalui reikalinga lėšų. Lietuvoje mes dar neturim tiek daug lėšų, kad visus tinkamai galėtum aprūpinti. Tai vienas dalykas.

Antras dalykas. Kariuomenėje nustatyta, kad nuo tam tikro laiko ligi tam tikro laiko kareiviai vaikščioja be šinelių, į užsiėmimus taip pat eina be šinelių. Jei jie būna tuo pačiu laiku paliuosuojami iš kariuomenės, tai savaime suprantama, kad jie išeina tuose drabužiuose, kuriuose jie užsiėmimus lanko. Tas klausimas buvo reguliuotas jau ir seniau — 20—21 metais, ir net rusų ir kitose kariuomenėse praktikuojama taip, kad nuo balandžio 1 d. ligi lapkričio 1 d. kareiviai šinelių negauna. Šitas įsakymas veikia ir šiems 22 metams, reiškia, kareiviai tame laikotarpyje turėtų būt

liuosuojami be šinelių. Bet kadangi Krašto Apsaugos Ministerija buvo numačiusi, kad šaltas oras prasideda, tai buvo išleistas aplinkraštis, kuriuo einant šineliai kareiviams, paliuosuojamiems del kurių nors priežasčių, buvo išduodami, bet turėjo būt grąžinami atgal per vietos komendantūras.

Paskui čia nurodoma, kad buvo peršalimų ir susirgimų del tos priežasties. Aš pasakysiu, kad gal būt, bet tokių peršalimų ir susirgimų gali atsitikti ir užsiėmimų metu. Tai, reiškia, čia iš tos pusės aš Krašto Apsaugos Ministerijos nusižengimo nematau ir nerandu, tuo labiau, kad reikia pastebėt, jog iš šinelių, kurie turėjo būt grąžinti per vietos komendantūras, kuone trečdalis negrąžinta. Jeigu mes būtum liuosavę visus kareivius su šineliais, tai būtų pasidarę nuostolių 784,000 litų, ir tai skaitant tik 60% šinelių vertės. Taip kad, Krašto Apsaugos Ministerija, atsižvelgdama į biudžetą ir sunkią valstybės padėtį, šiemet negalėjo imtis ant savęs atsakomybės už tokios sumos išaikvojimą. Tai vienas klausimas.

Dabar del antro klausimo, kad neva kareiviams buvo išduota 6 litai, o paskui — 5 litai, — tai atsitiko vien del to, kad pirmiau išduodamas kareiviams atlyginimas nebuvo užtenkamas. Buvo patiektas Steigiamajam Seimui įstatymas, kuris buvo priimtas, ir nustatė algą didesnę, negu pirma buvo, bet, žinoma, jis taip pat gyvenimui neatatiko. Kadangi iš gaunamojo atlyginimo kariai negalėjo aprūpinti savo būtinų reikalų, kaip švaros palaikymas ir kiti panašūs dalykai, tai valdžia nusistatė avanso keliu išduoti tam tikrą pašalpą tiems reikalavimams patenkinti, kol atlyginimo klausimas bus galutinai išspręstas. Tuo būdu ir buvo išduoti 6 litai, su sąlyga, kad kai bus galutinai sutvarkytas klausimas, tai atlyginimas bus išduodamas to ar kito dydžio. Galutinai Ministerių Kabinetas nutarė nustatyt 5 litų atlyginimą. Penki litai — tai toks atlyginimas, kurio dabartiniu metu, aš manau, pilnai užtenka kareiviui. Tuo labiau, kad to negalima skaityti alga, del to, kad mes samdomos kariuomenės neturim, gal būt dar tik su laiku įvesim. Kiekvieno piliečio prievolė kariuomenėje tarnauti, ir jis už tai jokio ypatingo atlyginimo negauna. Jie gauna maistą, aprūpinti drabužiais, gauna butą, kurą, šviesą ir t. t. ir tam tikrą pinigų kiekį gauna tik tam, kad palaikytų save švaroje — ir tiek.

Paskui del kylančių kariuomenėje bruzdėjimų, tai ypatingų bruzdėjimų niekur nebuvo pastebėta, šis klausimas galutinai likviduotas ir kariuomenėje jokio nepasitenkinimo šiuo klausimu nėra.

Pirmininkas. Žodį turi atstovas Žygelis.

Žygelis (vs). Čia ponas ministeris pasakė, kad nuo lapkričio 1 d. ligi balandžio 1 d. šinelių ir kitur neduodą. Aš manau, kad to niekur nėra. Neleistinas dalykas ir pas mus, jei taip yra.

Paskui, aš manau, kad negalima taip daryti, kad pradžioje neduot, paskui reikalaut per komendantūras grąžinti: duot, atimt ir vėl duot — didžiausias nesusipratimas. Gal čia kas kitas kaltas? — Toliau, iš p. ministerio atsakymo išeina, kad čia šaltis kaltas, o ne Krašto Apsaugos Ministerija. Dabar šiuo klausimu didžiausias pasipiktinimas pas žmones. Kiek tenka susidurti su grįžusiais į sodžius kareiviais, tai ten ir jų ir šiaip kaimiečių tarpe didžiausias pasipiktinimas. Sako: dvejis metus tarnavo ir pliki grįžo. Didžiausias pasipiktinimas ne tik buvusių, bet ir būsimųjų kareivių tarpe.

Del algų — taip pat tiesiog neleistinas dalykas. Čion patys karininkai pasipiktinę tokiu nevykusiu įsakymu. Aš nežinau, iš kalbos pono ministerio matome, kaip šis įvykis aiškinama kareiviams, kad, girdi, jūs, kareiviai, laikinai tarnaujat, tai jums didesnių algų nereikia. Karininkai visumet tarnauja, tai karininkams reikia pridėti 25%, o jums, kareiviams, — numažinti. Aš manau, kad čia duodama medžiaga agitacijai, ir tai neleistinas dalykas. (Iš kd: pats varai agitaciją). Mūsų nuomone, kad jei kareiviams buvo duota po 6 litus, tai vėliau mažinti ligi 3 arba 5 litų — skaitau šį neapgalvotą darbą priešvalstybiniu. (Iš df: bolševizmo agitatorius).

Pirmininkas. Žodį turi Ministeris Pirmininkas.

Ministeris Pirmininkas p. Galvanauskas. Aš del šitų 5 ir 6 litų, apie kuriuos čia kalbama. Aš manau, kad paklausėjai yra labai blogai informuoti apie tą dalyką. Dalykas yra toks, Jei tamstos paimsit tai, kas buvo markėmis kareiviams nustatyta ir pakeisite tą atlyginimą litais, tai pamatysit, kad gaunama, ištikrųjų, minimalinė suma litais. Tai vienas dalykas. Antra, paskutiniais mėnesiais prieš litų įvedimą kareiviai gavo ištikrųjų tas pačias sumas, bet jų perkamoji galia buvo daug menkesnė. Užtai Kabineto buvo nutarta, kad pirmą mėnesį išmokėti daugiau, negu paprasta alga, norint padengti tas išlaidas, kurias kareiviai turėjo markėmis paskutiniais mėnesiais. Kabinete labai žymi dalis buvo už tai, kad nustatyti ne 5, bet 3 litus. (Iš vs: o kareiviai apie tai žinojo?) — Čia kitas dalykas... Kareivis nėra mažas vaikas ir turi žinot, kad tuos pinigus sumoka jis pats, jo tėvas ar kas kitas. Juk taip klausimą statyt negalima, vyrai.

Čia dalykas yra labai paprastas: mes pergyvenome labai sunkų momentą biudžeto atžvilgiu. Suprantate tamstos gerai, kokia padėtis, kuomet reikia pereiti į naują valiutą, kuomet reikia sudaryti kreditą, kuomet reikia prisitaikyt prie kitų ekonominių ir prekybinių santykių. Vyriausybė darė maksimalių pastangų ir davė tą, ką galėjo duoti kareiviams. Čia negalima tokiu būdu sakyt, kad vyriausybė turinti pinigų, nustato 6 litus ir paskui sumažinanti, kad pakeltų karininkams ir karo valdininkams. Man rodos, kad galima buvo pasiinformuot kad ir toje pačioje Krašto Apsaugos Ministerijoje ir nedaryt tokių paklausimų. (Sleževičius iš vietos: tuo pačiu momentu karininkams ir karo valdininkams pridėjo, o kareiviams sumažino ir del to susidarė įspūdis)... Ištikrųjų: kas nori varyt propagandą tarp kareivių, tai įspūdžių keliais gali pasekt. (Sleževičius iš vietos: ot, tas ir yra). Gerai, galima kalbėt apie įspūdžius, ir aš sakau, kad del įspūdžio kiekvieną apsireiškimą galima išnaudot savo propagandai, bet negalima iš esmės taip klausimą statyt. Juk Seimo nariams svarbu klausimą žinoti iš esmės, kaip yra. Iš esmės klausimas statomas yra taip, kad mes matėme ir turėjome nusistatyt, kad mūsų iždas galės pakelt tik tris litus kareiviui. Pagal kursą tatai sudarytų apie 3000 markių mėnesiui, o turėjo tik 200 markių. Taip dalykas statomas. Bet mes dalyką gana ilgai studijavome, kiek gali maksimum pakelt mūsų biudžetas. Ir išstudijavę šitą dalyką mes priėjome prie to nusistatymo, kad pirmąjį mėnesį, norint padengti kareivių nuostolius del markės kritimo, mes jam duosime pirmąjį mėnesį daugiau, o sekamais mėnesiais nustatysime maksimalinę normą, kurią iždas gali pakelt. Tuomet ir Finansų Ministeris ištikro labai sunkias sąlygas pastatė Krašto Apsaugos Ministerijai ir sutiko tik prie maksimalinės ekonomijos visose tos ministerijos srityse. Buvo kalba ir apie tuos automobilius, apie kuriuos ponas Čepinskis mini, ir apie arklius ir apie visą eilę kitų maksimalinių ekonomijų, kad būtų padarytos Krašto Apsaugos Ministerijoje, ir tik su ta sąlyga, su

ta išimtina sąlyga sutiko nustatyt 5 litus kaipo maksimalinę normą. Štai kaip dalykas statomas. Kai del įspūdžio, tai aiškus dalykas, kad galima tokį įspūdį sudaryt, kad pirmą mėnesį nustatė 6 litus, o paskui nuėmė ir tuo pat laiku padidino karininkams ir kitiems valdininkams. Bet dalykas taip išėjo tik del įspūdžio, bet iš esmės tuomet ir kariams buvo visur pasakyta, kad jiems duodama šį mėnesį daugiau tik del to, kad padengtų nuostolius del markės krimo.

Pirmininkas. Paklausimai baigti, eina sekamas darbų tvarkos punktas. Žodį turi referentas.

MANDATŲ KOMISIJOS PRANEŠIMAS.

Referentas Tumėnas. Svarstydami pagal 85 § Seimo rinkimų įstatymo pavestąjį Seimo Mandatų patikrinimo komisijos darbą, mes — Mandatų patikrinimo komisija pirmiausiai susidūrėmė su 76 Seimo rinkimų įstatymo §-u, su dvejopu to paragrafo aiškinimu.

Apsvarsčius tą klausimą ir atradus, kad Vyriausios Rinkimų Komisijos aiškinimas atatinka tam §-o aiškinimui, kuris Mandatų patikrinimo komisijos supratimu turi būti taikomas. Mandatų patikrinimo komisija atrado, kad pasiremiant rinkimų įstatymo 13 § punktu *b*, Vyriausioji Rinkimų Komisija galėjo leisti privalomus Apygardų Komisijoms įstatymų paaiškinimus. Atradus tai, Mandatų patikrinimo komisija priėjo prie atskirų rinkimų apygardų, prie atskirų klausimų, kurie buvo iškelti apygardų komisijose.

Pirmosios ir antrosios apygardų bylose Mandatų patikrinimo komisijai neteko susidurt su tokiais klausimais, kurie būtų atkreipę ypatingos komisijos domės ir kur būtų komisija atradusi reikalinga čia Seimui pranešti del jų svarbumo.

Svarstydama trečiosios apygardos bylą, Mandatų patikrinimo komisija susidūrė su ginču socialistų liaudininkų sąrašo atstovų iš vienos pusės ir socialdemokratų sąrašo atstovų iš kitos pusės del vienos vietos. Vyriausioji Rinkimų Komisija, peržiūrėjusi trečios rinkimų agygardos komisijos nutarimą šiuo klausimu ir skundą socialdemokratų partijos centro komiteto del to apygardos komisijos nutarimo, rado, kad pagal padarytą socialdemokratų ir socialistų liaudininkų sutartį viena vieta, kuri apygardos komisijos buvo pripažinta socialistams liaudininkams, turi būti atiduota socialdemokratams, išbraukiant iš atstovų į Seimą sąrašo įrašytą socialistų liaudininkų atstovą ir įrašant atatinkamoj tvarkoj socialdemokratų atstovą. Seimo Mandatų patikrinimo komisija atrado, kad einant sutarties teksto ir 76-to Seimo rinkimo įstatymo paragrafo prasme, trečios apygardos komisijos nutarimas turi būti restituotas, Vyriausios Rinkimų komisijos nutarimas, toje dalyje, kiek jis liečia socialdemokratų ir socialistų liaudininkų ginčą, turi būti panaikintas.

Ketvirtoj apygardoj Mandatų patikrinimo komisija nerado nieko ypatinga.

Svarstydama penktos rinkimų apygardos bylą, Mandatų patikrinimo komisija išskyrė klausimą Domino Kazio del to, kad del šio asmens yra iškilusi atskira byla ir ji perduota spręsti specialiai komisijai.

Penktos ir šeštos apygardų komisijų bylose Mandatų patikrinimo komisija nerado nieko ypatinga, kas reikalinga būtų pranešti Seimui.

Todel suglaudęs visa šitai aš ir turiu pasiūlyt Mandatų komisijos vardu laikyti pirmoje ir antroje apygardose padarytus rinkimus teisėtais, del trečios apygardos Vyriausios Rinkimų Komisijos nutarimą iš lapkričio 7 dienos, kiek jis liečia socialdemokratų ginčą su socialistais liaudininkais, panaikinti, pripažinti teisėtu trečios rinkimų komisijos nutarimą, pripažinti teisėtais rinkimus kitų trijų apygardų, išskyrus Kazio Domino bylą, kurią dabar palikti be svarstymo ir svarstyt tuomet, kuomet bus padarytas šiuo klausimu specialinės mandato patikrinimo komisijos pranešimas.

Del atskirų vietų, gali būti atskiros asmens pažiūros. Gindamas savo nusistatymą, savo sąrašo teises, gal kas norės įnešti prie mano pranešimo daugiau paaiškinimų, daugiau papildymų. Man lieka paaiškinti komisijos nusistatymą pamatiniu klausimu, būtent del 76 rinkimų įstatymo paragrafo tikros prasmės.

Aiškinant 76-tą § kyla ginčų del dviejų jo vietų: del to, ką skaityti „renkamuoju skaičiumi" — ir del to, ką skaityti likučiais.

Mandatų patikrinimo komisija atrado, kad renkamasis skaičius yra tas minimumas, kuris renka atstovą, kad negavę renkamojo skaičiaus sąrašai negauna nė vieno atstovo ir likučių klausimo sprendime nedalyvauja; kad likutis yra tas skaitmuo, kuris gaunamas padalinus bendrąjį skaičių visų apygardoje paduotų balsų už kandidatų sąrašą į renkamąjį skaičių. Tokiu būdu kokio nors sąrašo balsų skaičius nesiekia reikalingo pagal įstatymą renkamojo skaičiaus, tai del to sąrašo nėra dalyvio ir nėra likučių.

Mandatų patikrinimo komisija priėjo prie tokios išvados tokiu būdu. 76-to įstatymo paragrafo, kaip ir paprastai įstatymo aiškinimas įstatymą taikant, gali būti atliktas vienu būdu — juridiniai dogmatiniu būdu. Šiandien negali būti klausimo apie įstatymo teisingumą arba neteisingumą. Įstatymo teisingumo ar neteisingumo klausimas turėjo būti svarstytas ir buvo svarstytas tuomet, kada tas įstatymas buvo svarstomas kaipo projektas būsimojo įstatymo, ir todel šiandien įstatymo teisingumo klausimas atpuola. Reikalinga ir leista dabar ieškot išimtinai juridinai dogmatinė įstatymo prasmė. Del juridinai dogmatinio įstatymo aiškinimo yra privalomos dvi aksiomos, nuo kurių įstatymų aiškintojai negali atsisakyt. Aksioma viena, kad jei įstatyme yra žodis, tai jis yra įstatymo esminė dalis, jis yra įstatyme, del to, kad tame įstatyme tas žodis yra būtinas. Antra aksioma: jei įstatyme kokio žodžio nėra, tai tas žodis įstatymo leidėjui buvo nereikalingas. Aišku del atskirų įstatymo žodžių, lygiai aišku ir del sakinių. Dabar pažiūrėkim, peržiūrėkim sakinius ir žodžius įstatymo taip, kaip jie įstatyme yra. Įstatymo pirmas pasakymas, būtent: „skirstant atstovus kandidatų sąrašams, daroma taip: balsų skaičius paduotas toje apygardoje už visus kandidatų sąrašus dalinamas į apygardos atstovų skaičių" nesukelia jokių abejojimų. Abejojimas prasideda sakiniu: „Gautasis dalmuo ir yra „renkamasis skaičius". Bet aiškinant tą sakinį ir reikalinga atsiminti tas dvi del įstatymo aiškinimo privalomas aksiomas, kurias aš anksčiau esu paminėjęs.

Sakinyje yra terminas „renkamasai skaičius". Jei del žodžių „renkamasai skaičius" kelia abejojimų svetima kalba pažinę valstybinę teisę, su svetimos kalbos pagalba susipažinę su Lietuvos įstatymo turiniu ir svetima kalba duoda mums lietuvių kalba parašyto įstatymo aiškinimus, tai tie aiškinimai nėra autoritetingi, nes aiškintojai neparodo mažiausio noro susidomėti įstatymo kalbos terminais.

Kreipiant domės į žodį „renkamasai", kiekvienas lietuvis supras, kad „renkamasai skaičius" yra tas skaičius, kuris renka. Jei skaičius nebūtų renkamasai — jei koks nors kitas skaičius galėtų duoti at-

stovą, tai tas kitas skaičius turėtų būti pavadintas renkamuoju skaičiumi, o ne gautasai įstatymo nurodomu keliu dalmuo. Tuo tarpu įstatyme aiškiai pasakyta — tik „gautasai dalmuo yra renkamasai skaičius“. Šitokį sakinio aiškinimą duoda lietuvių kalbos mokėjimas. Mandatų patikrinimo komisijos nariams, tur būt ir daugeliui Seimo narių, teko gauti iš pašalinių asmenų svetimoj kalboj 76 § aiškinimų, iššauktų iniciatyva žmogaus, Pinske gimusio, Minske gyvenusio, Kaune pilietybės teisių gavusio, o autoritetingą Lietuvos įstatymų aiškinimą suradusio Berlyne—Berne. Bet iš tų neva autoritetingų aiškinimų nematyti lietuvių kalbos mokėjimo ir matyti noras nesiskaityti su lietuvių kalboje pavartotais terminais. Lietuvių kalboje „renkamasai skaičius“ bus tas skaičius, kuris renka. O koks renkamasai skaičius — pasakyta įstatyme: gautasai įstatyme nurodytu keliu dalmuo.

Jei dabar atsiminsime antrą aksiomą, būtent, *jei sakinio nėra*, tai sakinys įstatymo leidėjams buvo nereikalingas, tai suprantama bus, delko įstatymo leidėjui nereikalinga buvo dėti sakinys, kuriuo nori remtis priešingoji nuomonė. Tos nuomonės reiškėjai sako: „jeigu tie sąrašai, kurie negavo renkamojo skaičiaus, neturėtų dalyvaut likučių padalinime, tai tas turėtų būti įstatyme expressis verbis pasakyta; jeigu įstatymo leidėjai būtų norėję įdėti tokią mintį, tai jie ir būtų įdėję ją“. Bet aš pakartoju: jei atminsim antrą įstatymo aiškinimo aksiomą, tai pamatysim, kad sakinys: „Sąrašai, negavę reikalingo ligi renkamojo skaičiaus balsų skaičiaus, nedalyvauja atstovų pasidalinime“ — yra nereikalingas ir nebuvo reikalingas, nes kitame sakinyje, būtent, — „gautasai dalmuo yra renkamasai skaičius“ — aiškiai pasakyta, koks skaičius renka atstovą, tai nėra jokios prasmės dėti į įstatymą sakinį, koks skaičius nerenka: visi kiti skaičiai, kurie nėra „renkamasai skaičius“, — nerenka.

Toliau, gali kilt ir kyla abejojamų balsų, kaip komisijoje, taip ir iš šalies, del sekamo sakinio. Sekamame sakinyje stovi parašyta: „paduotų už kiekvieną kandidatų sąrašą balsų skaičius dalinamas į “renkamąjį skaičių „be trupmenų.“ Jei žodžiai „be trupmenų“ stovi po žodžių „į renkamąjį skaičių“, tai, rodos, turėtų būt aišku visiems, kad jie tik šitoje vietoje ir turi stovėti, kad jokiu būdu jų negalima mėginti, kaip tai daro kai kurie 76 § aiškintojai, į kitą sakinį. Ir jei pažiūrėsime į tuos išvadžiojimus, kurie remia teisę sąrašų, negavusių „renkamojo skaičiaus“, tai tie išvadžiojimai yra maždaug tokios prasmės. Nesvarbu, sako, koks yra paduotasai už sąrašą balsų skaičius, jis dalinamas į „renkamąjį skaičių“, ir, sako, — dalinimo rezultatas turi būti užrašytas be trupmenų, „jei dalinamas mažesnis už renkamąjį skaičius, tai turi būt parašytas nulis ir turi būt užrašyti likučiai, jei sąrašo balsų skaičius nesiekia „renkamojo skaičiaus“. Tai galima būtų daryt tik tuomet, jei nebūtų sakinio „gautasai dalmuo yra renkamasai skaičius“. Jei sąrašas nėra gavęs „renkamojo skaičiaus“, t. y. to skaičiaus, kurisai renka, tai klausimas, kokia prasmė daryt tam sąrašui dalyba, ir antra, jei atminsim, kad renkamasai skaičius turi būtinai duoti atstovą ir atstovą, aiškiai, „be trupmenų“, tai kalbėti apie tai, kad renkamasai skaičius gali būt su trupmenomis ir be trupmenų — netenka. Reiškia, įstatymų leidėjams nebuvo reikalo žodžius „be trupmenų“ dėti prie „renkamasai skaičius“, žodžiai „be trupmenų“ įdėti toliau del to, kad tuo įstatymo leidėjai norėjo pabrėžt, kad ne „renkamasai skaičius“ turi būt gautas be trupmenų, bet dalinimo procesas, d a l i n i m o darbas turi būt atliktas tuo metodu, tuo būdu, kuris apsieina be trupmenų. O tik tas metodas, tas dalinimo būdas ir apsieina be trupmenų, kur dalinamasai skaičius yra ar didesnis už skaičių, į kurį dalinama, arba kada abu skaičiai yra lygūs. Iš lietuvių kalba vedamojo šitų įstatymo dviejų sakinių aiškinimo reikalinga ir galima padaryt vieną išvadą: dalinimas turi būt atliekamas ne trupmenų būdu, ne trupmenų metodu, bet metodu „nulio“. Ir kadangi dalinimas turi būt atliekamas metodu be trupmenų, tai aišku, kad tik šitas dalinimo metodas galėjo duoti likučių, ne koks kitas. Tokiu tik metodu einant atsiranda antroje paragrafo dalyje minimas žodis „likučiai“, ir tais, reiškia, likučiais, ne kitais, gali būt operuojama paskirstant tas atstovų vietas, kurios nebuvo pirmuoju dalinimu paskirstytos.

Šiuo §76 aiškinimu vaduodamasi, Mandatų patikrinimo komisija atranda, kad teisingumo klausimas suinteresuotų asmenų, suinteresuotų grupių del atstovų vietų padalinimo keliamas yra ne vietoje, nes įstatyme aiškintojui tas teisinga, kas atsako įstatymo žodžiams, tikrajai įstatymo prasmei. Jei artimoje ateityje kam nors tas įstatymas pasirodytų neteisingu, tai pasilieka galimybė, iškelt to įstatymo pakeitimo klausimą, tačiau šiandien įstatymas duoda pamato tik taip aiškinti jį, kaip aiškina Vyriausioji Rinkimų Komisija, prie ko prisidėjo ir Mandatų patikrinimo komisija. Mandatų komisija atrado, kad remiantis 13 rinkimų įstatymo § p. a. Vyriausioji Rinkimų Komisija tą aiškinimą turėjo teisės duoti ir apygardų komisijoms ir kad tas įstatyme aiškinimas turėjo būt pritaikintas visoje Lietuvoje. Šituo klausimu, tuo būdu, Mandatų patikrinimo komisijoje skirtumo nekilo. Vienas atstovas, teisybė, pareiškė savo atskirą nuomonę, kuria jis galutinoje išvadoje gal ir palaiko tą aiškinimą, kuris buvo atskirų grupių duodamas spaudoje. Čia turiu dar pažymėt, kad del 76 § tikros prasmės, del jo aiškinimo Mandatų komisija turėjo keletą skundų, pasirašytų ar atskirų asmenų ar grupių atstovų, bet tie skundai palikti be rezultatų, nes jie visai išeina iš (klaidingo rinkimų įstatymo §76 aiškinimo.

Pirmininkas. Skelbiu pertrauką pusei valandos.

(12 val. 5 min.)

Po pertraukos posėdis prasidėjo 12 val. 50 min.).

Pirmininkas. Posėdis tęsiamas Atidaromos diskusijos del Mandatų komisijos referento pranešimo. Žodį turi atst. Markauskas.

Markauskas (sd). Aš kalbėsiu svarbiausia del interpretacijos 76-o §, kuris ir spaudoj ir Mandatų komisijos sukėlė daug ginčų. Aš buvau tos nuomonės, kaip ir visa mano frakcija, prie kurios aš turiu garbės priklausyti, kad aiškinimas kaip Vyriausios Rinkimų Komisijos, taip ir visos Mandatų patikrinimo komisijos 76 § - o yra neteisingas, tendencingas, yra toks, kuris del įvairių politinių išrokavimų šalina iš Seimo mažumas. Lygiai su tuo paaiškinimu, su tuo tvirtinimu, koks duotas iš pusės referento, jokiu būdu sutikti negaliu.

Pirmiausia negu prieiti prie juridinio klausimo pastatymo, reikia įsivaizduoti sau paprastą pilietį. Atsiminkite, kad iš pradžių jokio neaiškumo del 76 §-o nebuvo, ir jeigu dabar tas paprastas pilietis būtų susipažinęs su Vyriausios Rinkimų Komisijos ir Mandatų komisijos nuomone, jis turėtų pasakyt tas pilietis, kuris toli yra nuo visokios politikos ir jos tendencijų, kad čia ištikro yra tas, kas buvo sakoma anais rusų laikais, kad įstatymas yra tas dyselis, kuris, kur tik pasuksi, visur geras. Tas įstatymas iš pradžių jokių neaiškumų nesukėlė. Tie neaiškumai prasidėjo tiktai reikštis tada, kada pradėjo aiškėti rinkimų rezultatai.

Tokiu būdu mes ir manome, kad aiškinant tą įstatymą yra primaišyta tam tikrų politinių išrokavimų, nes jeigu autoriai to įstatymo būtų manę taip, kaip manė Vyriausioji Rinkimų Komisija ir kaip dabar mano kai kurios Seimo frakcijos, manau, kad ir įstatymas būtų įgijęs kitos išvaizdos, būtų aiškesnis, būtų toks, kuris nesukeltų jokių nesusipratimų. Statant klausimą grynai juridinai, mes turime prisilaikyti dėsnių, kurių prisilaikoma aiškinant įstatymą, jo tekstą tuomet, kuomet jis nėra aiškus. Mes žinome, kad aiškinant neaiškų įstatymo tekstą žiūrima, kokį tikslą tas įstatymas turėjo. Mes turime atsiminti, kad kiekviena rinkimų proporcingoji sistema turi tą tikslą, kad apsaugotų mažumų teises, nekalbant apie tai, ligi kurio laipsnio, nes priešingai turėtume pasakyt, kad del apsaugojimo didžiumos teisių būtų prireikę ir kitą sistemą pavartot. Pavartota proporcingoji sistema, matyt, del to, kad apsaugotų mažumos teises. Reiškia, tikslas proporcingos sistemos yra aiškus. Tai yra įstatymo dvasia. Bet jei ir tikslas išreikštas yra neaiškiai, tuomet imama redakcijos motyvai ir iš ten žiūrima, kokią mintį, kokį tikslą norėjo autorius įdėti į įstatymą. Jeigu paimsime 215-jo Steigiamojo Seimo posėdžio stenogramą, kur buvo svarstomas ir priimtas tas įstatymas, tai tuomet to įstatymo autorius yra pasakęs, ne daugiau, ne mažiau — kad tikslas to įstatymo yra suvienodinti rinkimų sistemas, suvienodinti su įstatymu rinkimų į savivaldybes ir tą įstatymą padaryti teisingu, kad mažumų teisės būtų tinkamai apsaugotos. Tuo tarpu, jeigu paimsime rinkimų davinius, kurie išėjo pagal Vyriausios Rinkimų Komisijos aiškinimą, paaiškės, kad tos mažumos kaip tiktai nukentėjo. Jeigu paimti Donto sistemą, išeina, kad mažumos galėjo gauti bent po keturius atstovus, — žydai ir lenkai; tuo tarpu dabar išėjo, kad žydai gavo 3, lenkai — 2 atstovu. Taigi išėjo kaip tik priešingas tikslas, negu turėjo įstatymo autorius. Bet kai kurie mano, kad autorius to įstatymo yra ne atskiras asmuo, kad autorius yra dauguma, kuri buvo Steigiamajame Seime ir kad reikia žiūrėt, kokią mintį ir kokį tikslą turėjo ta dauguma. Aš turiu garbės pridurti, kad ir tai daugumai tas įstatymas tuomet, kuomet buvo paskelbta pradžia rinkimų į Seimą, nebuvo aiškus. Man prisimena straipsnis, kuris buvo atspausdintas „Laisvės" 196 Nr., ir kuomet krikščionių demokratų organas maždaug rašė, kad dabar iškilus neaiškumui ir kad griežtai prisilaikant išleisto įstatymo, turėjo išeiti taip, kad krikščionių demokratų blokas gauna mažiau. Aš pabrėžiu tuos žodžius: „griežtai prisilaikant". Tokiu būdu ir tas kolektyvinis autorius, ir jam buvo aišku, kad griežtai prisilaikant įstatymo mažumos turėjo gauti daugiau atstovų negu dabar. Aš turiu pridurt, kad aiškėjant rinkimų rezultatams, tas kolektyvinis autorius — krikščionių demokratų blokas — įpuolė iš didelės baimės, iš panikos, į reakcinę klampynę ir ėmė apeliuot į nesamuosius dar, bet norimus sukurt, antruosius rūmus. Jie nežinojo, kaip išeiti iš susidariurios padėties, bet atsiminė, kad yra Vyriausioji Rinkimų Komisija, kuri gali pataisyt nemalonią padėtį; ir pasirodė, kad tas pataisymas yra toks, koks yra naudingas krikščionių demokratų blokui.

Jeigu imsime ir referento aiškinimą, nebus galima sutikti. Pirmiausia sakoma, kad jeigu pasakyta renkamasis skaičius, tai tuo pačiu suprantama taip, kad jeigu sąrašas gavo mažiau negu renkamasis skaičius, tai tas sąrašas atstovo negali gauti, reiškia — negali išrinkti. Bet su tuo negalima sutikti. Atstovas Tumėnas pasiremdamas matematika kalba apie dydį ir sako, kad mažesnis skaičius negali būti dalinamas iš didesnio skaičiaus. Bet ir dydis yra įvairus: yra dydis pozitinis ir yra dydis negatyvinis. Gali būti dydis lygus nuliui. Taip pat ir čia. „Renkamasis skaičius" yra tiktai paprastas techninis terminas, ne daugiau, ir kai kur yra vadinamas renkamuoju koeficientu. Negalima pasakyt jokiu būdu, kad tos mažumos, kurių sąrašas negavo renkamojo skaičiaus, ar gavo mažiau renkamojo skaičiaus, kad jos negali pravesti savo atstovo. Atstovas Tumėnas pasakė, kad kiekvienas žodis turi savo prasmę, bet negalima daryti išvados, kad jeigu pasakytas yra žodis „be trupmenų", negalima daryt išvados, ir tie žodžiai nesako dar, kad reikia laikytis tokio aiškinimo, kokio pasiėmė Rinkimų komisija. Jeigu atsiminti to įstatymo autoriaus motyvus, kuris norėjo sulygint Seimo rinkimų sistemą su savivaldybių rinkimų sistema; jeigu atsiminti, kad norėjo įvesti suvienodintą aritmetinę išskaičiavimo sistemą, ir jei atsiminsim, kad rinkimuose į savivaldybes operuota su trupmenomis, tuomet žodžiai „be trupmenų" pasidaro aiškūs. Autorius norėjo, kad palengvintų aritmetinio išskaičiavimo operaciją ir apsieitų be trupmenų, kadangi rezultatai bus tie patys, tiktai palengvintas bus išskaičiavimas. Bet iš paaiškinimo referento, kaip jis išaiškino žodžius „paduotas už kiekvieną kandidatų sąrašą balsų skaičius dalinamas į renkamąjį skaičių" — aišku, kad čia kalbama apie dalinimą. „Už kiekvieną kandidatų sąrašą"... Aš paklausčiau, ar tie žodžiai „už kiekvieną kandidatų sarašą" taip pat neturi prasmės? Tenka sutikti, kad kaip žodžiai „be trupmenų" turi prasmės, taip lygiai turi prasmės ir žodžiai „už kiekvieną kandidatų sąrašą" turi savo prasmę. Prasmė yra ta, kad kiekvienas sąrašas, ar daug ar mažai yra gavęs balsų, turi būti paimtas omenin ir turi būti dalinamas į renkamąjį skaičių. Bet kai kurie pasakys, kad padalinimas yra negalimas. Sakysim, jeigu kandidatų sąrašas gavo 7000 balsų, o tuo tarpu renkamasai skaičius yra 1000, tai padalinimas yra negalimas. Bet čia interpretacija yra jau paprasta, perdaug primityvinė; tokia interpretacija būtų suprantama gal mokiniui pirmos klasės, bet mokinys, kuris žino algebros dėsnius, jam bus jau perdaug suprantama, nes jis žino, kad kiekvieną skaičių galima padalinti, nors jis būtų mažesnis už dalmenį. Anot jo 7000 galima bus dalinti iš 10.000. Tą pasakys kiekvienas, kuris yra susipažinęs daugiau ar mažiau su aukštesniąja matematika. Negalima taip pat sutikti su tuo aiškinimu, su ta interpretacija, kad, sako, įstatymas buvo leidžiamas paprastam supratimui. Gerbiamieji, visiems yra žinoma, kad įstatymą aiškinant nereikia aiškinti, prisilaikant prie kvailumo. Aš manau, kad ir autorius įdėjo tą mintį, kad tas įstatymas yra leidžiamas prisilaikant prie šviesesnių žmonių, kurie moka padalint 7 iš dešimties. Aš kitaip negaliu suprast autoriaus minties. Jeigu paimti tokį aiškinimą, kad įstatymas buvo išleistas prisilaikant prie silpnesnių galvų, tuomet išeina, kad įstatymas ir mūsų įstaiga, kuri tuos įstatymus leidžia, ir gal visa Lietuvos visuomenė, rodo tiktai tuomi savo testimonium paupertatis. Taip sutikti negalima.

Toliau dar vienas argumentas. Kiekvienas jurista žino, kad kiekvienas įstatymas turi savyje universalumo reikšmę, universalumo pažymį. Turi apimti kompleksą esamų ir galimų įvykių. Tuo tarpu, jeigu aiškinti taip, kaip Mandatų komisijos referentas, tuomet galime mes atsidurti labai keblioj padėty. Sakysim, jeigu sąrašas, jeigu balsų skaičius tarp visų sąrašų pasiskirsto lygiai, o kandidatų sąrašų paprastai būna daugiau, negu reikalinga išrinkti atstovų. Sakysim, iš pirmos apygardos reikia išrinkti 12 kandidatų,

o čia buvo net 17 sąrašų. Sakysim, buvo ne 17, kaip pas mus, bet buvo 13 sąrašų. Ir jei balsų skaičius pasidalina vienodai, tai kas tuomet išėjo? Išėjo tas, kad mes nė vieno kandidato išrinkti negalim. Užtai, kad kiekvienas sąrašas gavo mažiau už renkamąjį skaičių. Tokiu būdu yra atsitikimų, į kuriuos įstatymas atsakyti negali ir, jei taip, tai tas įstatymas turi savyje absurdo žymę, jei imti aiškinimą Vyriausios Rinkimų Komisijos, ir delto su tokiu aiškinimu sutikti negalima. Gali būti ir tokia padėtis, kad vienas kandidatų sąrašas pasirodys stipresnis esąs už visus kitus sąrašus ir jis vienas gavo renkamąjį skaičių, ir tik tokiu būdu tas vienas kandidatų sąrašas gali pravesti atstovus ir gauti visus kandidatus. Taip pat išeina rezultatai visai absurdiški.

Bet sako, kad mūsų įstatymas esąs toks pat, ir taip pat aiškinama, kaip ir Čechoslovakijoj, Lenkijoj ir tt. Bet, gerbiamieji, įsiskaitykit į tuos įstatymus ir jūs pamatysi, kad jei yra prasmė, kurią priduoda Vyriausioji Rinkimų Komisija, bet įstatymas nesukelia jokių abejojimų. Sakysim, Čechoslovakijos įstatymas apie renkamąjį skaičių kalba net trimis paragrafais ir yra aiškiai pasakyta, kad jei sąrašai gavo mažiau už renkamąjį skaičių, jis neimamas domėn. Tuo tarpu mūsų įstatyme to nepasakyta ir užtai, jeigu autorius būtų įdėjęs tą mintį, kaip čia vėliau buvo aiškinama, tuomet pas mus kombinacija per rinkimus būtų visai kitokia, tuomet tie patys rinkikai ir kandidatų sąrašai būtų susiblokavę, nes be abejo, kad kai kurie kandidatų sąrašai buvo tokie, apie kuriuos iš anksto buvo galima spėt, kad jie negaus renkamojo skaičiaus. Ir rezultatai būtų išėję kiti. Ir tos mažumos, kurios dabar pasiliko už Seimo sienų, ir tos mažumos, kurios gavo vieną kitą atstovą, būtų padariusios bloką ir būtų gavusios sau vietą, tada būtų išėjęs visai kitas vaizdas.

Todel mes ir manome, kad darant interpretaciją ir stovint ant juridinio pamato, aiškinimas Vyriausios Rinkimų Komisijos ir taip pat Mandatų komisijos neišlaiko jokios kritikos. Mes manome, kad tas aiškinimas, kuris kilo daug vėliau, kad tas aiškinimas yra padiktuotas tam tikrų samprotavimų, politinių išrokavimų. Bet mes turime pasakyt, kad tas kelias, ant kurio atsistojo Vyriausioji Rinkimų Komisija, ant kurio atsistojo ir Mandatų komisija ir atsistos Seimo dauguma, kad tas kelias yra slidus ir pavojingas. Jeigu aiškintojai stovės ant pažiūros naudingumo, ant kurios stovi dabar Seimo dauguma, manau, kad su mūsų įstatymais gali pasidaryti didelis pavojus. Ir tie patys, kurie šitaip aiškina įstatymą, turi atsiminti, kad gali ateiti laikas, kuomet jiems toks aiškinimas gali būti patiems nenaudingas.

Todel Vyriausios Rinkimų Komisijos aiškinimas ir vėlesnis aiškinimas, kuris buvo padarytas Mandatų komisijos narių daugumos, mūsų nuomone yra ne daugiau, ne mažiau kaip politinė kontrabanda. Ir mes demokratybės vardu, teisingumo vardu reikalaujame, kad tas netikras aiškinimas būtų atitaisytas (sd. ploja)

Pirmininkas. Žodį turi atstovas Kairys.

Kairys (sd). Gerbiamieji, retas gyvenimo įvykių yra sukėlęs tiek daug karštų ginčų, kaip kalbamasis šiandien Seime klausimas. Buvo klaidingai manyta, kad visa tai sukėlę ponas Voldemaras ir jo artimi draugai, besirūpindami ne tiek tautinių mažumų teisėmis, kiek gauti sau atatinkamų vietų Seime. Be abejo, tame visame ginče, kuris eina spaudoje ir visuomenėje, yra ir politinio elemento, kitaip tą ginčą negalima šiandien įvertinti, kaip politinės kovos apsireiškimą.

Ta politinė kova prasidėjo tuomet, kai prasidėjo pati rinkimų kompanija ir šiandien ji gyvena savo paskutinį etapą, ligi galų gale išsiriš pačiame Seime. Politinis momentas čia atsispindi, be abejo; bet būtų klaidinga manyti, kad čia tik tas politinis momentas. Mano supratimu, čia yra tiek pat daug vietos užėmęs dar ir antras, tai būtent visuomeninis bei moralinis motyvas. Tuo atveju, man rodos, gal ir turėtum daugiau domės į tą pusę kreipti. Jeigu prisižiūrėti, kaip pas mus yra išsivystę visuomenės klausimai, ar iš politinės kovos ar iš socialinio santykio, tai labai lengvai pastebimas toks reiškinys. Kuomet viena ar kita mažesnė, silpnesnė visuomenės grupė savo pajėgomis kelia balsą prieš padarytąją neteisybę, kuomet tas balsas neranda sau pamatavimo veikiamuose įstatymuose, formaliai juos traktuoja, — tuomet tie, į kuriuos adresuojamas kaltinimas, stipresnieji įkelia aukštyn savo galvas ir su nejžeidžiama mina laukia, kol triukšmas nutils, visai neatsakydama ir nereaguodama į visus tuos priekaištus, kurie yra nuskriaustųjų keliami.

Dabartinėje byloje padėtis keičiasi. Jeigu tamstos sakėt, kas dėjosi šiuo klausimu spaudoje, tai labai lengvai pastebėjot, kad tas klausimas, iškeltas skriaudžiamųjų mažumų, gavo labai ryškaus rezonanso ir atsakymo iš priešingos pusės. Tai, būtent, iš tų, kurie šiandie tuo klausimu yra galutiniai sprendėjai. Didžiųjų partijų spauda ir jų ištikimi žmonės reagavo į daromus jiems priekaištus tuo būdu, kad stengėsi įrodyti netikslumą ir neteisingumą tuo argumentu, kurie buvo mažumų keliami savo pozicijai apginti ir į tą pusę buvo kreipiama kuo daugiausia domės, Ką tai reiškia? Jei mes pažiūrėsim bent kiek atviriau tuo klausimu, tai kiekvienas, bent dauguma tų asmenų, kurie priklauso didesnioms partijoms ir net tos pačios partijos, kurios kalba savo vardu, jaučia, kad čia ne viskas tvarkoj, kad čia rišasi grynai formalinis klausimas, negalima sakyt moralinis momentas, ir kad jį reikėtų apginti formaliniais įrodymais. Ir tuos formalinius didesnios partijos įrodymus, kiek jos dėjo į spaudą, kėlė kiek galima kuoplačiausiai. Tamstos prisimenat gilią matematinę analizę, kurią davė šiuo klausimu atstovas Šmulkštys, įrodymus, kurie buvo iškelti jo partijos bendrų nusistatymų ir kitus argumentus, - ir tamstoms bus aišku, kad čia tie žmonės jaučiasi neramūs: reikėtų apginti moralinis momentas, apginti formaliniai motyvai. Kad tas formalinis momentas šitame klausime yra ir skaudžiai liečia kiekvieną partinį asmenį, bent tuos asmenius, kurie laiko save atsakomingais už partijos vedamąją politiką, tai jau aišku ir iš to, kad šitas klausimas, be spaudos, turėjo savo svarstymą ir turi ypatingą pastatymą ne tik viešumoj, bet ir savo tarpe. Juk niekam iš mūsų ne paslaptis, kad šituo klausimu faktinai yra du nusistatymu kiekvienoje partijoje; bent tose partijose, kurios šiandien eina Seiman, ir yra tame partijų klausime sprendėjai. Vienų nusistatymas grynai formalinis, o kitų nusistatymas iš esmės. Ir antrąjį nusistatymą iš esmės svarstant, partijos, šiandien sprendžiamosios, kaip ir turi sukliūti su tuo moraliniu momentu. Ir tais atsitikimais, kuomet negalima rast pakankamai įrodymų, kad moralinis klausimas, kad moralinė klausimo pusė yra tvarkoje, tuomet keliama dvejopos rūšies argumentacija moralinei savo pozicijai patvirtinti, tai būtent: valstybinio tikslingumo, valstybinio naudingumo momentai. Kad šitais momentais vadovavosi ir partijos ir gal, manau, net Vyriausioji Rinkimų Komisija, tai man jokio abejojimo nėra. Būtent, sakoma, kad negalima įleist į Seimą

tautinių mažumų, ar tai bus žydai ar lenkai; taip pat buvo merkiama ir į darbininkų kuopų žmones. Negalima įleist del to, kad jie, sudarę didesnę grupę Seime, galėtų suvaidinti tos vadinamosios uodegėlės rolę, kuri kritingu momentu galėtų pakreipti vienon ar kiton pusėn vieną ar kitą Seimo nutarimą, gal būt pamatiniais jų svarstomais klausimais. Ir tas valstybinio tikslingumo momentas buvo keliamas visumet. kuomet norima buvo patvirtinti savo moralinė pozicija. Kad tas momentas buvo vartojamas, tai tamstos visi labai puikiai žinote,

Šį klausimą svarstant, kiek kitoms, tiek ir mūsų partijai, Lietuvos socialdemokratų partijai — teko kalbamuoju klausimu pasisakyti. Mes gavom pasisakyt dar tuomet, kai tas klausimas nebuvo įėjęs į Vyriausiąją Rinkimų Komisiją ir nebuvo gavęs savo sprendimo. Mūsų partijos nusistatymas tuo klausimu yra gal tamstoms žinomas. Pirmučiausia mes skaitom, kad įstatymą interpretuojant neleistina vadovautis šiokiais ar tokiais tikslingumo motyvais, ar tai jie būtų pagrįsti tautiniais, ar valstybiniais, ar partiniais pobūdžiais. Vienintelė galima įleistina pozicija, tai tiksliai laikytis įstatymo teksto ir tik remiantis tekstu daryt jo interpretaciją. Tai yra vienas daiktas. Ir antras, nusistatymas tuo klausimu jau iš esmės yra toks, kad mūsų supratimu rinkimų įstatymo tekstas neduoda jokios galimybės aiškinti ir taikinti jį tuo būdu, kaip jį išsprendė Vyriausioji Rinkimų Komisija ir kaip jį, matyti, nori išspręsti ir pati Seimo dauguma, jau remiantis pačiu įstatymo tekstu. Aš nesigilinsiu į to teksto smulkesnį nagrinėjimą, nes tat buvo atlikta mano frakcijos draugo, atstovo Markausko, ir aš su visais jo išvedžiojimais pilnai sutinku. Aš norėčiau tik iškelt ir pabrėžt kar kai kurias karakteringas smulkmenas, kurios taip pat rodo, kad tas aiškinimas, kurį nori pravest Seimo dauguma, neatatinka įstatymo prasmei ir toms intencijoms, kuriomis jis buvo tariamas ir galutinai Steigiamajame Seime redaguojamas. Vienas iš įrodymų kad vedant diskusijas del vadinamojo 76 §, kuriuo nustatomas yra atstovų rinkimų būdas, buvo ir referento minėta, kad čia renkant atstovus negalima imti domėn likučių iš tų sąrašų, kurie neturi surinkę pilno renkamojo skaičiaus balsų, ir toliau paminėta, kad tuo atveju įstatymo redakcija yra pilnai aiški. Minėtąjį kelią liečiant—tą referento pranešimo dalį liečiant, atstovas Markauskas iškėlė ir nurodė į tai, kad kalbamuoju klausimu nusistatymas ir išsprendimas įstatymo keliu kituose kraštuose, kaip Čekoslovakuose, taip pat turi vietos. Bet skirtumas susidaro tik toks, kad ten apie atstovų rinkimų būdą yra visai aiškiai pačiame įstatyme pasakyta. Ten visai aiškiai pasakyta, kad sąrašai, negavę pilno renkamojo skaičiaus, atmetami ir neimami domėn skirstant atstovus partijoms. Ten man visai suprantama, kad klausimą atvirai statant, dorai statant, pasakyčiau, ir negalima jo kitaip formuluot. Juk kas tai yra pats to proporcingumo principo įvedimas į rinkimų įstatymą? Tai yra ne kas kita, kaip tik politinės kovos vaisius, tos politinės kovos, kuri eina ne tik pas mus Lietuvoje, bet ir kiekviename krašte, kur visuomenės tautinė sudėtis nėra vienoda. Toje politinėje kovoje tarp vadinamųjų tautinių mažumų ir tautinės daugumos veikia tie patys principai, kurie yra privalomi ir kiekvienoje kitoje politinės kovos srityje. Laimėja tik tuomet ir tik tie, kurie kovoje parodo pakankamai jėgos, ir tiek, kiek jie tos jėgos gali iškelt. Todel suprantama, kad proporcingumo principo įvedimas į krašto atstovybę yra tos kovos rezultatas. Tas rezultatas, kaip ir kiekvienas kitas kovos rezultatas, turėjo savo išsivystyme pereit visus etapus, pradedant nuo mažiausio ir baigiant absoliutiniu ir pilnu šio principo pritaikymu. Kurioje vietoje kuriame nors krašte gali sustot to principo gyvenime realizavimas, tai priklauso nuo to, kur del to principo yra vedama kova, kokiomis jėgomis ir su kokiu pasisekimu. Ir visai galimas daiktas, kad viename krašte tas proporcingumo principas gali būt taikomas visoj pilnumoj, kitame krašte tik dalinai, o trečiame krašte to principo gali ir visai nebūt. Jei Čechoslovakų rinkimų įstatyme pasakyta, kad Čechoslovakijoj mažieji sąrašai yra pašalinami iš pasidalinimo atstovų vietomis, tai pasakyta, kad atstovybės proporcingumo principas Čechoslovakiioj šiandien, dabartinėj jos sudėtyje, skaitomas daugumai nereikalingu išvystyti ligi galo, ir laikantis to duodama ir atatinkama įstatymo redakcija. Aš paskaityčiau tokį klausimo pastatymą visai doru, nes čia statomas klausimas visai aiškiai: duodama tiek kiek pajėgia iškovoti ir jokio nuopelno už tai ar kokio nors prisidengimo kilniais demokratiniais obalsiais čia nėra vartojama. Kas kita pas mus. Aš taip pat pamenu bendras diskusijas, kurios ėjo rinkimų įstatymą vedant Steigiamajame Seime. Tose diskusijose Seimą reprezentavusios partijos be skirtumo stovėjo už tai, kad pas mus demokratiniai principai ir toje srityje turi būt pilnai išvystyti ligi savo „z", ir sudarant krašto atstovybę reikia stengtis visais būdais pravest atstovybę tuo būdu, kad mažumos gautų pilną atstovybę — teisingą atstovybę. Jau geriau tegul mažumos laimės, geriau, jei rinkimai išeis su šiokia tokia nenauda daugumai, bet tegul taip bus, nes svarbu, kad demokratinis principas toje srityje būtų pilnai išvystytas. Tais motyvais vadovavosi Steigiamasis Seimas, priimdamas rinkimų įstatymą. Nutaręs klausimą tuo būdu, Steigiamasis Seimas įdavė tam tikrą vekselį. Jeigu visuomenė ir jos atstovai pastato tiek gražų pavyzdį, tai yra be abejo labai gražus daiktas, bet toks nusistatymas, be, taip sakant, gražiosios pusės, stato ir reikalavimus, stato pareigas, kad jei principas yra pravestas ir realizuojamas pilnu mąstu, tai tą nusistatymą reikia pravesti ne tik įstatymą redaguojant, bet ir tuomet, kai įstatymą teks gyvenime vykinti. Tuo atveju aš manau, kad ir Vyriausiosios Rinkimų Komisijos interpretacija, ir Mandatų komisijos nusistatymas neatatinka tiems tautiniams santykiams, kokius mes šiandien Lietuvoje turim. Apie tai jau minėjo savo kalboje atstovas Markauskas. Buvo taip pat labai gerai pastebėta, kokie yra rinkimų daviniai. Juk, sakysim, krikščionių demokratų blokas — trys grupės — yra gavęs apie 340.000 balsų; socialistai liaudininkai ir valstiečių sąjunga yra gavę, rodos, apie 160.000 balsų. (Iš vs: 180.000) — Ne, man rodos, mažiau — 160.000... Tos pačios mažumos, del kurių šiandien keliamas klausimas, gavo: lenkai apie 51.000, žydai— apie 54.000 ar net lygiomis, Pažanga — 27.000. Renkamasai skaičius visose apygardose vidutiniškai imant siekė maždaug 10.000. Tai jeigu tą 10.000 apibendrint lygiai visoms apygardoms ir pritaikyti prie to bendruosius skaičius surinktųjų balsų, tai aišku, kad kiekvienas sąrašas, kiekviena politinė grupė turėjo gauti atstovą dabartiniame Seime. Iš to išeinant tenka vis delto konstatuot, kad tautinių mažumų pretenzijos ir Pažangos pretenzijos yra pilnai pamatuotos; ir tos grupės, einant bendru skaičiumi, turi gauti tiek, kiek jos ir pretenduoja. Tas, ką yra padariusi Vyriausioji Rinkimų Komisija ir ką nori patvirtinti Seimo Mandatų komisija, neatatinka balsų paskirstymui ir neišlaiko pačios proporcijos, kuri turėtų būti vartojama einant proporcingumo principu.

Aš dar norėčiau porą momentų iškelt iš tos praktikos, iš to įstatymo taikymo, kuri įvyko rinkimų eigoje ir kuri mano supratimu taip pat rodo, kad čia kitaip manyta įstatymą leidžiant ir kitaip pasidarė įstatymą taikant. Tai būtent, Vyriausiosios Rinkimų Komisijos padėtis tuomet, kai jai teko spręst VI-je Rinkimų Apygardoje — Utenoje pasireiškusį įvykį. Juk kas ten pasidarė? — Pasidarė, kad apygardos rinkimų komisija, eidama Vyriausios Rinkimų Komisijos nurodymu, negalėjo iškarto surinkti visų atstovų. Išrinkta 11 ir del dviejų negalėjo absoliučiai pasisakyt. Reikėjo Vyriausiajai Rinkimų Komisijai specialinio aiškinimo, kokiu būdu taikinti įstatymą, kad apygardos komisija galėtų išvest atstovų padalinimą ligi galo. Kiek atatinka įstatymo dvasiai tas Vyriausiosios Rinkimų Komisijos aiškinimasis, tai aš jau manau, kad del šito sunku būt dviem nuomonėms.

Dar vieną momentą aš norėčiau iš grynai partinių santykių iškelt, kuris rodo, kad ir kitos partijos taip suprato įstatymą, kaip suprantam mes — socialdemokratai. III-je Rinkimų Apygardoje — Raseiniuose — mūsų partiniai žmonės yra sudarę bloką su valstiečių sąjunga ir socialistais liaudininkais. Sutartyje tarp kitko pasakyta, kad skirstant atstovus didieji likučiai paima mažuosius ir gauna iš tų likučių atstovą.

Visai aiškiai pasakyta, „atstovą". Vadinasi, šiandien aiškinti, kad galima būtų gauti iš likučių du ar tris atstovus, jokiu būdu negalima. Ir aš manau, kad tose mažumose, tose kartais pripuolamose detalėse ir reiškėsi ta tikroji interpretacija, tas supratimas, kuris buvo duodama įstatymui jo gaminimo momentu, kuomet jis buvo daromas Seime. Ir tenka konstatuot iš kitos pusės, kad tas aiškinimas, kurs norima įvesti dabar, reikia pripažinti, yra diametringai priešingas. Kalbant tais atsitikimais, kuomet del įstatymo teksto gali būti kokio nors nesutikimo, kad vienodai būtų ir tinkamai būtų išaiškintas tekstas, kad būtų tenkamai interpretuotas įstatymas, reikia ištikrųjų atsižiūrėti į įstatymo dvasią, į įstatymo tikslą. Jeigu Steigiamajame Seime visos grupės nuo kairės sienos pradedant ir baigiant dešiniąja sakėsi tuomet esą ščyri demokratai ir norį proporcingumo principą pravesti, tai rinkimuose tiktai tuo principu ir galima buvo vadovautis. Tuo principu galima vadovautis ir dabar aiškinant įstatymą. Jeigu ant to pamato atsistoti, tai toks paskirstymas atstovų tarp partijų, koks yra šiandien įvykęs Seime, jokiu būdu priimtas būti negali. Tai yra keletas žodžių del įstatymo interpretacijos.

Aš norėčiau grįžti dabar prie antros to klausimo pusės — prie moralinio elemento visame tame ginče. Jeigu daryt tokį įstatymo aiškinimą, kaip čia siūlo Mandatų komisija, tai susidarys padėtis, kad didesnės grupės, pasinaudodamos tiktai tuo, kad jos yra gausingesnės ir gali save paremti didesniu skaičiu balsų, gali visumet klausimą nulemti savo pusėn, gali pastumti sau iš kelio mažumas ir įėjusios į Seimą gali sau su ramia sąžine atsisėsti. Savo nusistatymui patvirtinti yra keliami visoki motyvai, kad tai esą naudinga valstybei, naudinga tautai, kad del šito tikslo ir teko vadovautis tais, o ne kitais motyvais.

Del šito tikslo aš ir norėjau keletą žodžių pasakyti. Mano supratimu ir mano draugų iš frakcijos supratimu, jeigu kalbėt apie visuomenės gyvenimą ir jos įvykius, tai tenka laikytis vieno dėsnio, kad gyvenime niekas nesidaro pripuolamai. Jeigu gyvenime kas nors atsiranda, tai su tuo faktu tenka skaitytis ir skaitantis su juo negalima griebtis pripuolamų priemonių, kad iškilusį faktą galima būtų šiokiu ar tokiu būdu pašalinti. Faktas pasilieka faktu ir su juo tenka rimtai skaitytis. Išeinant iš čia kiekvienas didesnis gyvenimo mažmožis, kiekvienas taikymas griežtesnės prievartos yra ne tiktai netikslus, ne tiktai neša didelio pavojaus visuomenės jėgų aikvojimui, bet toks prievartos taikymas yra neracionalus, nes galų gale prie nieko gero nepriveda. Jeigu tamstos atsižiūrėsite į tą kalbamąjį tikslą, kokių motyvų laikytis, aš bent nenorėčiau vaduotis tais motyvais ir tikslais, kuriuos savo laiku yra iškėlęs kad ir ponas Voldemaras. Del pono Voldemaro toks įstaiymo taikymas yra tuo nepatogus, kad jis yra nepriimtinas. Sako, kad jei Lietuvos Seimas priims tokį aiškinimą, tai atsilieps blogai į kitus kraštus: ką pasakys apie tokį įstatymo taikymą Klaipėdos krašto gyventojai, kaip atsilieps apie Lietuvą ta gyventojų dalis, kuri šiandien yra lenkų okupuotoj Vilniaus srity, ir ką pasakys Tautų Sąjunga, jeigu tas klausimas atsidurtų jos žinioje ir jos sprendime. Be abejo, koks gali būti supratimas apie vidujinį Lietuvos susitvarkymą, apie teisėtumą ir t.t. Įspūdis būtų įgytas labai žemas ir gana galėtų pakenkti. Tokie politiniai komerciniai motyvai yra gal būt suprantami praktinėj politikoj, bet krašto atstovams, žmonėms, kurie norėtų eiti prie klausimo sprendimo, nepašalinant moralių motyvų, kad tokie argumentai yra ne tiktai nepriimtini, bet yra įžeidžianti. Delto, kad einant pono Voldemaro supratimu galima daryti viena ir tuo neteisingai skriaust, ir mažumas, jei tiktai tas galima būtu daryti paslapty, jei niekas apie tai negirdėtų ir neiškeltų balso. Tokiais spekuliatiniais motyvais jokiu būdu negalima argumentuot, ir aš juos atmetu. Aš manau, kad gilus motyvas tų, kurie turi noro pašalinti tautines mažumas iš mūsų Seimo, kad toks motyvas turi didelės reikšmės mūsų vidujiniame santykių sutvarkyme ir kad šitokios pastangos galų gale yra netikslios. Paimsime iš eilės visas tas grupes, kurios šiandien stovi prieš Seimą. Paimsime, kad ir Pažangą. Pažanga per Steigiamojo Seimo rinkimus tegavo kelioliką tūkstančių balsų visame krašte; per antruosius rinkimus jau pažanga laimėjo apie 27 tūkstančius. Ką tas reiškia? Ar tai galima šitą laimėjimą jų tiktai pasverti ir atiduoti ponui Voldemarui ir jo bendradarbių pastangoms? Aš manau, kad jokiu būdu negalima manyt, kad Pažanga kaipo politinė formacija neturėtų mūsų krašte savo šaknų. Jeigu paimti mūsų kaimą, paimti dalį mūsų ūkininkų ir dalį dvarininkų — jie dedasi į stiprias grupes; ir mes matome, kad del tos grupės šiandien varžosi krikščionys demokratai su Pažanga, bet nėra abejojimo, kad Pažanga paskutiniu metu įgyja vis daugiau ir daugiau pasitikėjimo. Ta grupė pradeda statyt Pažangą kaipo savo reikalų gynėją, kaipo savo idejos reiškėją. Tai yra viena visuomenės grupė, kuri eina užpakaly Pažangos. Antra grupė yra negausinga, bet jau pasireiškusi, kova jau eina, tai yra mūsų jaunos buržuazijos grupė, būtent, visi tie sluoksniai, kurie grupuojasi ar tai finansiniame mūsų gyvenime apie tam tikras kredito įstaigas, arba grupuojasi mūsų pramonėje ir mūsų prekyboje. Ir tie sluoksniai mūsų inteligentų tarpe, kurie šiokiu ar tokiu būdu turi savo šaknis tos pačios visuomenės sluoksniuose — jie taip pat yra idejiniai linkę ton pačion pusėn. Visos šitos mažosios grupės, nors jos ir stovi šalia Seimo, bet jos turi tam tikros realinės reikšmės mūsų krašto vidujiniuose santykiuose. Jei šiandien tamstos pašalinate poną Voldemarą iš Seimo, tai manote gal, kad daug tuo laimėsite. Manau, kad tokių iliuzijų daryti būtų neleistina. Jeigu tamstos neįsileisite poną Voldemarą į Seimą, jis lakstys aplink Seimą ir rėks dešimtį kartų balsiau, negu rėktų sėdėdamas Seime. Jeigu tamstos jį įsileis-

tumėt, padėtis būtų geresnė. Kuomet rėktų jis sėdėdamas Seime, klausytų jo tiktai pats Seimas ir susirinkę svečiai; o kuomet rėks jis gatvėje, jo klausys šimtai ir tūkstančiai. Ir nėra abejojimo, kad tada partija atsistojusi ant gynimo reikalų tam tikros realinės mūsų visuomenės grupės, kad ta partija — Pažanga vis tik didės ir šiais metais rinkimuose gavusi tik 27 tūkstančius, kitais rinkimais gal būt gaus jau 50 tūkstančių ir galų gale tamstos turėsite noroms nenoroms ją įsileisti į Seimą.

Eisime toliau prie kitų didesnių grupių, prie žydų ir lenkų. Man rodos, kad ir del jų nusistatymas del tos psichologijos, kuria vadovaujasi tų grupių žmonės, kad del jų šitoks nusistatymas taip pat yra nesuprantamas. Gerbiamieji, juk beveik visos politinės Lietuvos partijos, šiandien įėjusios Seiman, turi gyvenime savo šaknis. Kalbėdami apie aukščiau minėtas grupes, mes turime siekti šiek tiek tolimesnės praeities ir gerai atsiminti, kas mes buvome patys prieš penkis šešis metus, ar dešimtį metų; kas mes buvome tuomet, kuomet tas kraštas buvo caro valdžios žinioje ir kuomet atgimstančiai lietuvių tautai visuose jos sluoksniuose ir visoms atatinkamoms visuomenėj grupėms teko vesti atkaklią kovą su rusų politika. Atsiminkime, kiek teko kovot už politinę nepriklausomybę, už tai, kad būtume pripažinti, norint nusverti krašto politiniame gyvenime ir atsiekti savo tikslo. Tamstos suprantate, kad lietuvių tauta visose savo dalyse del to laimėjo kovą .. gal del to laimėjo, kad ypatingai susidėjo bendra politinė konjunktūra to didžiojo karo, bet laimėjo gal ir del to, kad pačiame mūsų gyvenime visos tos srovės, kurios pasireiškė pas mus tuo laiku ir šiandien, kad visos jos turėjo gilaus pamato apsaugoti tuos ekonominius ir visuomeninius reikalavimus, kurie Lietuvos visuomenės reiškėsi. Tai yra pamatas ir garantija, kad judėjimas tas išaugo. Bet toje kovoje labai didelę rolę suvaidino tas moralinis momentas, kad kiekviena mūsų grupė vesdama kovą su priespauda prieš caro režimą, jautėsi nuskriausta, jautėsi tais, kuriems caro žandaras per galvas laipioja savo purvinais batais neatsižiūrėdamas į jokius įstatymus, neatsižiūrėdamas į žmogaus teises. Ir tas engimas, tas neatsižiūrėjimas į mažumų teises jau duoda to gilaus impulso, to aukšto moralio turinio visam tam darbui, — ir visa tai davė galimybės palyginti mažam kraštui ištverti labai sunkioje kovoje, toje kovoje sutvirtėti. Ir štai, šitas kraštas įeina jau į naują gyvenimą ne tiktai politinai subrendęs, bet ir su įsitikinimu, kad ta kova, kuri buvo iškovota, buvo teisėtais pamatais remiama. Aš norėčiau priminti, kad toje pačioje kovoje, toje idejinėje kovoje prieš dešimt metų stovi šalia mūsų ir artimiausieji mūsų kaimynai, tie patys žydai ir tie patys lenkai. Ir tuomet su jais mokėjome susiprasti. Mokėjome susiprasti del to, kad ir jie ir mes tuomet buvome engiami, buvome skriaudžiami žmonės, kuriuos vienijo vienas bendras tikslas, vienas siekimas. Jeigu prisimininsime mes tą netolimą praeitį ir panorėsime padaryti reikalingų išvadų, tai reikia pasakyt tas pat ir del dabartinių mūsų santykių. Jeigu mechaniniu prispaudimu nieko nepasiekiama, jei tik aikvojimas yra esamosios jėgos, tai grynai praktingai kalbant būtų netikslu leisti energiją tai tautinei šovinistinei kovai ir tik tam, kad galų gale nepasiekiama jokių teigiamų rezultatų. Be moralio momento ir grynai jau politinis išrokavimas, ar to išrokavimo instinktas turėtų padiktuot sprendžiamosioms Seimo partijoms, kad tas kelias yra netikslus, kad nėra ko pastoti kelią tautinėms mažumoms ir nėra pagaliau ko bijotis, nes vistiek mechaninėmis priemonėmis tikslo neatsieksi.

Jei, pagaliau, tie motyvai nekalba į tamstas, aš norėčiau iškelti rimtesnių motyvų — politinių motyvų. Ko bijote tamstos įsileisti į Seimą tas mažas grupes tame skaičiuje, koks atatinka jų surinktiems balsams. Aš truputį suprantu, kad tamstos laikinai žvairuojate į lenkų grupę. Lenkai, kiek jie šiandien įeina į Seimą ginti dvarininkų reikalų ir kiek jie paskui save šiandien gali vesti darbininkų atstovus, sudaro šiokio tokio pavojaus ir tai tol, kol jie gina stambiųjų dvarininkų reikalus, kol gindami tuos reikalus, palaiko politinius ryšius su priešinga mums kaimynine valstybe, su lenkais, bet ir stengsis tuos politinius siekimus realizuoti sunkiais mūsų kraštui momentais. Bet tegul tiktai praeis pirmasis žemės reformos etapas; tegul bus tik apkarpyti didieji dvarai; tegul tiktai bepasiliks norma 150 hektarų, kokią numato reformos įstatymas, tuomet, aš manau, kad įvyks gilus santikių pasikeitimas. Pirmiausia ta lenkų grupė, kurios ligi šiol nepalaikė tamstų del žemės reformos, bet jei joms teks įsitikinti, kad su įvykusiu faktu reikia rokuotis ir atsižiūrėt į įvykusias atmainas ekonominės kovos srityje, ir tuomet esu tikras, kad tarp tos grupės ir tamstų, krikščionys demokratai, įvyks lengvas susipratimas del to, kad galų gale krikščionys demokratai stos ginti mūsų stambiųjų savininkų reikalus, ar tai bus kaimo ūkininkai, ar miesto pirkliai, ar pramoninkai, ar finansininkai. Ir tuo atveju ta praktika, kuri buvo Steigiamajame Seime, kuomet konfesinio pobūdžio klausimais tamstos turėjote gerų padėjėjų tuose pačiuose lenkuose, jau tas faktas liudija, kad pilnas susipratimas yra visiškai galimas.

Dabar del laikinų motyvų. Laužyt pamatinius krašto tvarkymo principus, aš manau, kad einant politiniu išrokavimu jokiu būdu neišsimoka. Nėra ko kalbėt apie žydų grupę. Juk žydų tautinis sionas gražiuose santikiuose sugyvena su krikščionimis demokratais. Juk žydų balsais Steigiamajame Seime tamstoms pasisekė pravesti visus tuos kietai ginčijamus punktus konstitucijoj, del kurių ėjo karšta kova tarp kairės ir dešinės, tarp tų dviejų Steigiamojo Seimo sparnų. Ir ateity žydų buržuazija, žydų tautinis sionas, be abejo, mokės gerai patarnauti tamstoms ypatingai tuomet, jes dabar tamstos sutiksite juos įsileisti.

Kalbėt apie Pažangą, man rodos, netenka

Dabar, kuomet tamstos dar neataušot nuo didelės rinkimų kovos ir toje kovoje buvot įkaitę prieš Pažangą, — net dabar tenka visuomenėje aiškiai pastebėti, kad, negavę galimybės susitarti su valstiečių sąjunga ir socialistais liaudininkais, tamstos pradedat daryt reveransą prieš Pažangą. Tamstos labai greit susiprasit. Jei ponas Voldemaras su savo bendrais galėtų įeiti į Seimą, tamstos iš jų tarpo galėtute pasirinkti trūkstamų jums ministerių ir galėtute sudaryt gražią valdžią, kuri galėtų vadovaut šioje Seimo kadencijoje bendram politiniam ir ekonominiam gyvenimui. Tuo atveju aš manau, kad tikslumo momentas, suprastas net siauriau — partinai, verčia dalyką pastatyt kitaip, negu siūlo Mandatų komisija. Būtent, verčia pravert Seimo duris ir įleisti mažąsias grupes: pažangą, žydus ir lenkus toje proporcijoje, kokioje jos pretenduoja ir kokia atatinka jūsų rinktiems balsams. Mes galim tą pasiūlymą daryt atvira širdimi, nors, nes galim visai atvirai pareikšt, kad mes, stodami ant to principo, netektum poros balsų frakcijoje. Bet mes geriau atsižadėsim nuo tų balsų ir duosime mažesnėms grupėms, by tik būtų išlaikytas demokratijos principas, kiek tai galima buržuazinėje demokratijoje, ir išlaikytas ne tik mūsų, bet ir jūsų naudai, nes eiti

tuo keliu, kokiu pradeda eiti visuomeninis ir politinis gyvenimas — nepriklausomu aiškinimo keliu, — yra labai slidus kelias. Kitame mažos kultūros krašte — Bulgarijoj — savo laiku tas privedė prie lazdų argumentacijos, prie Stambulovo politikos, ir mes, aš manau, neisim ta kryptimi, jei tos partijos, kurios sudaro Seime daugumą ir gali patiekt savo sprendimą nepasirinkusios tinkamo kelio, kad ir buržuazinėje demokratijoje. (Sd. ploja).

Pirmininkas. Žodį turi atstovas Plečkaitis. (Atsisako). Žodį turi referentas.

Referentas. Kada oponuojantis referentui imasi griežtesnės opozicijos, imasi griežtesnio tono, tada ir referentui tenka prisitaikinti prie tono. Oponentas randa, kad pas tas Seimo frakcijas, kurios gali šiandien nulemti 76 § aiškinimą, nesą noro būti atviresnėms. Oponentui aišku, kad tos frakcijos praves politinę kontrabandą. Kitas oponentas, aiškiai pasako, kitokių argumentų ir motyvų nerandąs, kaip tik politinius bei komercinius, politinę spekuliaciją. Vienas oponentų pareiškė, kad jis žinąs, jog pas visas frakcijas esanti šiuo klausimu dvejopa nuomonė, dvejopas nusistatymas del šito paragrafo. Man ir tamstoms taip pat gerai buvo žinoma, kad ir prieš Vyriausios Rinkimų Komisijos galutiną nutarimo, ir po Vyriausios Rinkimų Komisijos nutarim ir pas jus buvo ir šiandien yra du nusistatymu, du aiškinimu. Kada aš tą žinojau, tai galutiną išvadą iš tų dviejų nusistatymų vieną galima daryt — tai kad yra noro rasti tikrąją įstatymo prasmę. Bet kada jūs manote, kad prie 76 § aiškinimo galima eiti tik vienais politiniais bei komerciniais motyvais, tai aš manau, kad jūs, lipindami tuos motyvus kitiems, lipinate juos ir sau. Kada aš turiu bylą iš Raseinių apygardos socialdemokratų su socialistais liaudininkais tai man taip pat yra šiek tiek pamato pasakyt, kad jeigu 76 §-fo aiškinimas bus kitaip išrištas, tai ir toji byla jūsų socialdemokratų naudai būtų išrišama. O jeigu ši byla galėtų prie kitokio 76 § aiškinimo jūsų naudai būtų išrišta, tai, vadinas, ir pas jus yra politiniai, komerciniai motyvai, politinės spekuliacijos motyvai. (Iš kdb: aišku, aišku). Delko aš turiu būt mažiau atviras jums, o daugiau atviras sau. Jūs man liepiat būti atviram del savęs, aš esu atviras del jūsų. — Jūs sakote: tie, kurie 76 § fui duoda kitokį, negu jūs, aiškinimą, „jaučiasi neramūs". Taip, kol neišsispręs byla, ir jūs esate neramūs, jums naudingiau būtų aiškinti paragrafą taip, kaip jūs norit. (Atst. Purėnienė, iš vietos: dviejų narių nustosim). — Aš, teisybė, su bylos smulkmenomis nesu susipažinęs, bet iš vietos girdimas moteries atstovės balsas primena man, kad subkomisijoje buvo taip vieno nario pasakyta, kad vienu atžvilgiu tik būtų, rodos, socialdemokratams toks aiškinimas nenaudingas: galėtų moteries atstovės nebūt. (sd. juokas). Bet tokio klausimo subkomisija nesvarstė, kadangi komisijoje nebuvo kalbama plačiau apie politinius bei komercinius motyvus. Kada aš ėmiausi komisijos nusistatymą referuoti, aš nemaniau, kad pas socialdemokratų atstovą, kuriam aš pasiūliau būti komisijos referentu, atsiras tiek drąsos, kad jis, išsiuntęs mane iš komisijos referuoti, ras galimybės pasakyti, kad ką aš pranešu, tai pranešu tik savo politiniais komerciniais motyvais. Taip, politiniais komerciniais motyvais tur būt atstovas Markauskas nepanorėjo būti komisijos referentas. Bet aš darbą atlieku ir atlieku taip, kaip jį suprantu.

Dabar arčiau prie paragrafo. Sako, paragrafui duodama interpretacija labai primityvinė, suprantama mokiniams, bet nesuprantama esanti ji tiems, kurie yra išėję aukštesnę matematiką. Įstatymas rašomas ne tiems, kurie yra išėję aukštosios matematikos mokslą. (Atstovas Čepinskis iš vietos: kad čia elementarinė matematika). Įstatymas yra rašomas tiems, kurie yra baigę vieną gimnazijos klasę ir tiems, kurie nėra pirmosios klasės baigę. Įstatymas turi būti taip aiškus, kad nebaigęs pirmos gimnazijos klasės Lietuvos pilietis galėtų jį suprasti. Ir aš, prisitaikindamas prie piliečių daugumos, prisitaikindamas prie lietuvių kalbos žodžių turinio, paragrafą aiškinau tuo būdu, kokį girdėjot. Atstovas Markauskas ir atstovas Kairys aiškina įstatymą kitaip. Bet jei įstatymas reikalauja žinių iš aritmetikos daugiau, negu gali jų žinot piliečių dauguma, tai tuo pačiu toks įstatymo aiškinimas yra abejotinas. Jeigu jūs sakote, kad su aukštesne matematika jūs randate tokį aiškinimą, o aiškinimas kitoks yra perdaug primityvinis, tai vis delto aš, įstatymo aiškintojas, esu palinkęs į primityvinio aiškinimo pusę. Pasinaudojus pavyzdžiais iš spaudos, ir patiems galima suimprovizuoti daugelį tokių atsitikimų, kada operuojant skaitmenimis ištikro galima privest įstatymo aiškinimą ligi absurdo. Sako, žiūrėkit, ką skaitmens parodo. Teisybė, suimprovizuoti skaitmens parodo; kad įstatymas duoda absurdą, jeigu jis nenuosekliai aiškinama. Aš neilgai galvodamas čia pat tamstoms paruošiau tokį pavyzdį: rinkimuose visų dalyvavusių skaičius — 36.148; apygarda renka 12 atstovų, 15 sąrašų. Dvi partijos yra gavusios 36.072 balsu: viena — 24.048 ir kita — 12.024; 36.072 balsai paima septynis atstovus. Lieka neišnaudotų 76 balsai. Tie 76 balsai jūsų aiškinimu gautų 5 atstovus. — Tokios pat vertės, nes ne iš gyvenimo paimtas, o sugalvotas pavyzdys jūsų aiškinimo plotmėje parodo, kad viena partija, vienas sąrašas, kuris turėjo 24.048 balsus, gautų 4 atstovus; kitas sąrašas, kuris gavo 12.024 balsus, gautų 3 atstovus. 13 sąrašų, kurie bendroj sumoj gavo 76 balsus, gautų 5 atstovus. Vadinas, užteks patiems sąrašą patiekusiems už save balsuoti, kad jie galėtų patekti į Seimą. Reiškia, nereikia net nė vieno balso šalyje turėti, kad gautų 5 vietas tie žmonės, kurie patiekė komisijai savo sąrašą. Aiškinimas, pasakysite, teoretinis. Jūs taip pat pasakysit, kad toks pavyzdys absurdas, del to, kad šis pavyzdys tolimas nuo gyvenimo. Bet kada tamstos Vyriausios Rinkimų Komisijos aiškinimą imat taikyti prie skaitmenų ne iš gyvenimo paimtų, o teoretinai, tai jūs irgi prieinate prie absurdų. Jei iš įstatymo aiškinimo apsireiškia neteisingumas, tai neteisingumas išeina iš to, kad žmogus prie rinkimų į Seimą negali būt dalinamas su trupmena, ir tamstos nerasite profesorių, kurie įrodytų kitą. Jei matematikas sako, kad proporcija bus tik tada, kada toji proporcija su tikslumu ligi 1 yra teisinga, tai aš suprantu. Bet jeigu matematikai ir aukštesnės matematikos žinovai man sako, kad proporcija ligi vieno tikslumo neteisinga, o proporcija ligi vienos tūkstantinės ar dviejų tūkstantinių — teisinga matematikos atžvilgiu, tai aš nustoju juos suprast. Gyvenimo atžvilgiu, teisybė, šis įstatymas, kaip ir kitas kiekvienas įstatymas, gal ir turi netikslumų, bet apie tai teks kalbėti tik tuomet, kada kils klausimas apie įstatymo pamainymą.

Nežinau aš, kuo remdamasis atstovas Markauskas, kaipo juristas galėjo įstatymą aiškinant įstatymo autoriumi vadinti kolektyvų autorių, krikščionių demokratų bloką. Atstovas sako — kolektyvus autorius parašęs tokį įstatymą, tai reikią sužinoti, ką tas kolektyvus autorius norėjęs pasakyt. Aš nenorėjau varginti Seimą tais argumentais, kurie buvo iškelti man-

datų patikrinimo komisijoje; bet kadangi atst. Markauskas įnešė į plenumą savo argumentacijų, tai aš turiu jam atsakyti taip kaip jam buvo pasakyta komisijoje. Ar tamsta ilgai sutiksi pripažinti ir matyt įstatymo autoriumi krikščionių demokratų bloką; ar tamsta sutinki vadinti autoriumi bloką tik tuomet, kada įstatymas yra nenaudingas krikščionims demokratams, o tamstoms naudingas; ar tamsta sutiksi skaitytis su bloku ir tada, kada tamstai nenaudingas bus įstatymo aiškinimas (Požėla iš vietos: galima). Taigi. Tamstos turite būt nuoseklūs. Visur, kur įstatymas buvo pravestas Steigiamajame Seime, kuomet jis bus taikomas, turėtų dalyvaut krikščionių demokratų bloko atstovai įstatymo aiškinimui. Prie tokios absurdinės išvados mes prieisime, jeigu išeisime iš jūsų irgi absurdinio nusistatymo. Bet tokios išvados pats atst. Markauskas nedarys, bent ne visumet darys. Apie tikslingumą ir naudingumą ar nenaudingumą tokio ar kitokio įstatymo aiškinimo kalbos komisijoj nebuvo ir jeigu atst. Markauskas ir atst. Kairys šiandien remiasi naudingumo motyvais, tai aš manau, kad gal trečios apygardos rezultatai turi čia įtakos. Bet vienas atst. Markausko rimtesnis argumentas iš mano pusės liko nepastebėtas. Argumentas šitoks. Jisai sako, įstatymo tekste yra žodžiai: „už kiekvieną kandidatų sąrašą", tai jie turi būti pripažinti reikalingais. Tai aš sutinku, kad ir žodžiai „už kiekvieną kandidatų sąrašą" turi savo reikšmės, jos išmesti negalima. Bet jei žodžius „už kiekvieną" galima būtų išmesti, tai tada jau galima būtų išmesti žodžius „be trupmenų". Įdėti žodžiai: „Už kiekvieną", yra rezervacija, yra padaryta išimtis, pastebėjimas; reikalingas tuomet tiktai, kada dalinimo procesas gali būti atliktas be trupmenų. Tai imti vieną žodį iš to sakinio, juomi operuot nekreipiant domės į kitus žodžius, surištus su juo, yra nenuoseklumas. Tas, sakau, iš ilgos atst. Markausko kalbos argumentas mano buvo nepastebėtas, bet aš skaitau, kad jis nieko nauja neįneša. Dabar dar turiu pridėt, kad Mandatų komisija svarstė perduotus iš Vyriausios Rinkimų Komisijos aktus, bet aktų svarstymo metu į komisiją įėjo pareiškimas atst. Gabrielės Petkevičaitės ir komisija tą pareiškimą apsvarsčiusi kartu su tuo pasiūlymu, kurį aš esu jau pareiškęs komisijos vardu savo pirmoj kalboj, įneša pasiūlymą atstovę Gabrielę Petkevičaitę skaityti išėjusią iš Seimo narių ir jos vieton įstojusį atst. Joną Vileišį.

Pirmininkas. Mandatų komisijos pasiūlymas yra toks:

> Seimas apsvarstęs Vyriausios Seimo Rinkimų Komisijos Seimui perduotus Seimo rinkimo aktus, nutarė, kad: 1) Penktos apygardos nutarimas, kiek jisai liečia Kazį Dominą, turi būti panaikintas, Kazys Dominas turi būti išbrauktas.

Prie šito pasiūlymo yra pataisa atst. Staugaičio Justino, prie pasiūlytojo pirmojo Komisijos punkto, būtent:

> Penktos Apygardos nutarimas, dalinant atstovus sąrašams, patvirtinamas, išskyrus atst. Domino klausimą, kuris yra pavestas spręsti atskirai komisijai.

Atst. Markauskas įneša šitokį pasiūlymą:

> Socialdemokratų frakcija siūlo pripažinti, kad Mandatų Patikrinimo komisija, sankcionuodama Vyriausios Rinkimų Komisijos aiškinimą 76 § rinkimų įstatymo, ėjo iš neteisingo 76 § supratimo, kad skirstant mandatus tarp kandidatų sąrašų reikia imti domėn ir tuos sąrašus, kurie gavo balsų mažiau, negu „renkamasis skaičius", todel klausimas privalo būti grąžintas Mandatų komisijai, naujam mandatų paskirstymui.

Žodį turi del šito pasiūlymo atst. Tumėnas.

Tumėnas (kd). Turiu paaiškinti, kad antras pasiūlymas, būtent „Vyriausios Rinkimų Komisijos nutarimas iš lapkričio 7 d., kiek jisai liečia socialdemokratų sąrašo atstovų skundą, pavesti specialinei Mandatų komisijai, kad tas pasiūlymas neišėjo iš Mandatų komisijos. Mandatų komisijos vardu aš tą punktą turėjau suredaguoti taip: „Vyriausios Rinkimų Komisijos nutarimas iš lapkričio 7 d., kiek jisai liečia socialistų liaudininkų ginčą su socialdemokratais, panaikinti; Vyriausios komisijos nutarimu įneštą atstovų į Seimą sąrašo, socialdemokratų sąrašo atstovą skaityti išbrauktu ir jo vietoj perduoti atatinkamam socialistų liaudininkų sąrašo atstovui. Tokia redakcija turėjo būti antrojo pasiūlymo punkto. Bet po pirmo mano pranešimo iš socialdemokratų pusės buvo paskelbta, kad neprisilaikyta del socialistų liaudininkų ginčo 5 ir 6 Seimo Statuto §§, kad abejotinam Seimo nariui nepraneštas komisijos nutarimas. Aš skaičiau, kad tas nutarimas raštu nėra reikalinga pranešti, kadangi ėjo bendras ginčas del sąrašų; bet turint omeny pasižadėjimą iš socialdemokratų pusės, kad jie įneš savo pasiūlymą ir kadangi iš socialdemokratų pusės tokio pasiūlymo nėra, tai antroji dalis tokioj redakcijoj, kaip čia perskaityta, negali būti skaitoma Mandatų komisijos pasiūlymu ir negali būti statoma balsavimui, o turi būti balsuojama tokia redakcija, kokią aš įnešu.

Pirmininkas. Duosiu Mandatų komisijos pasiūlymą balsuot. Kandangi atskiri punktai turi atskirą turinį, tai duodamas pirmas pasiūlymas:

> Seimas apsvarstęs Vyriausios Seimo Rinkimų Komisijos Seimui perduotus Seimo rinkimo aktus, nutarė, kad: 1) Penktos apygardos nutarimas, kiek jisai liečia Kazį Dominą, turi būti panaikintas, Kazys Dominas turi būti išbrauktas.

Prie šito punkto yra atst. Justino Staugaičio pataisa:

> Penktos apygardos nutarimas, dalinant atstovus sąrašams, patvirtinamas, išskyrus atst. Domino klausimą, kuris yra pavestas spręsti atskirai komisijai.

Šitas pasiūlymas duodamas balsuot. Kas prieš tokią pataisą? Nėra. Pataisa priimta. Tuo pačiu atpuola Mandatų komisijos redakcija. Mandatų komisija antrą punktą siūlo taip:

> Vyriausios Rinkimų Komisijos nutarimas iš lapkričio 7 d., kiek jisai liečia socialistų liaudininkų ginčą su socialdemokratais, panaikinti, Vyriausios komisijos nutarimu įnešta į atstovų į Seimą sąrašą socialdemokratų atstovą skaityti išbrauktą ir jo vietą perduoti atatinkamam socialistų liaudininkų sąrašo atstovui.

Prie šito Mandatų komisijos pasiūlymo yra atstovo Poželos tokia pataisa:

> Išskyrus ginčą socialistų liaudininkų su socialdemokratais.

Del balsavimo motyvų turi žodį atst. Požela.

Požela (sd). Mandatų komisija savo laiku nėra išpildžiusi paprasčiausių reikalavimų Seimo statuto 6 §. Del to ginčo. Nėra pranešta suinteresuotam asmeniui, kaip Seimo statutas nurodo. Tai vienas nusižengimas. Antras nusižengimas. Statuto 6 § reikalauja skelbimo ir oficialaus pranešimo apie tai, ką yra Mandatų komisija nutarusi, bet ir šito rašto nėra. Ir dabar čia

daromas Mandatų komisijos pasiūlymas. Tais punktais einant, kadangi nėra išpildyti paprasčiausi reikalavimai, kad galima būtų išaiškint tą klausimą prie atatinkamų sąlygų, tai ir siūlau tą pataisą, kuri turi prasmės išskirti tą klausimą, norint jį teisėtai išspręsti.

Pirmininkas. Del balsavimo motyvų žodį turi atstovas Toliušis.

Toliušis (vs). Mūsų nuomone, statuto paragrafai 5 ir 6 šiuo atveju negali būt pritaikinti, ir štai ko del. Čia eina kalba ne apie atstovą kaipo tokį, ne apie jo asmenį, bet eina kalba apie balsų tarp dviejų sąrašų paskirstymą. Todel čia asmuo visai jokios reikšmės neturi, o eina tik padalinimas mandatų tarp socialdemokratų iš vienos pusės ir tarp trijų kitų susijungusių sąrašų iš kitos pusės. Todel, kadangi iš referento pranešimo nebuvo keliamas joks klausimas del asmenų, tai ir toliau jis neturėtų būt keliamas. Čia yra praneštas Mandatų komisijos nusistatymas, kaip einant sutartimi ir įstatymu turi būt paskirti mandatai, ir plenumas turi patvirtinti. Del asmenų čia kalbos nėra. Todel mes stovėsime už tai, kad čia 5 ir 6 statuto paragrafai nebūtų pritaikinti.

Pirmininkas. Prie dviejų Mandatų komisijos pasiūlytųjų punktų yra pasiūlyta atstovo Poželos pataisa — prie antro punkto pridėti: „išskyrus ginčą socialdemokratų su socialistais liaudininkais". Ši pataisa duodama balsuoti. Kas už pataisą? (Sd.). Kas prieš? (Slb, kd, df, ūs). — Pataisa atmesta. Kas už antrąjį paragrafą, Mandatų komisijos suformuluotą? (Slb, kd, ūs, df). Kas prieš? (Sd). — Mandatų komisijos pasiūlymo antrasis punktas priimtas. Trečiasis punktas — „Likusioje dalyje Vyriausios Komisijos nutarimus patvirtinti". Kas prieš? — Nėra, — priimta.

Ketvirtasis punktas — „Gabrielę Petkevičaitę skaityti išėjusią iš Seimo ir jos vieton įstojusį Joną Vileišį". Kas prieš? Nėra, — priimta. Atstovo Markausko pasiūlymas, priėmus trečiąjį punktą, savaime atpuola.

Dabar iš eilės eina Specialinės Mandatų komisijos pranešimas. Komisijos referentą prašau užimti vietą.

SPECIALINĖS MANDATŲ KOMISIJOS PRANEŠIMAS

Referentas Mieleška (kd). Gerbiamieji Seimo nariai. Man čia teks paaiškinti kareivio Kazio Domino bylą nuo pačios pradžios. Pilietis Kazys Dominas buvo įvestas kandidatu nuo V-tos Panevėžio apygardos į Seimą ir niekam neprotestavus, rinkimai įvyko, ir kaip Apygardos, taip ir Vyriausioji Rinkimų Komisija Kazį Dominą išrinktu pripažino. Atvykus jam į Seimą, atėjo raštas Seimo Pirmininkui iš Vidaus Reikalų Ministerio p. Olekos, kur buvo nurodoma, kad Kazys Dominas buvo nuteistas Armijos Teismo XXII kn. 10 str. antra dalimi, — jam buvo pritaikyta 50 ir 50^1 — str. str. Tai del šitos bausmės jis, pono Ministerio nurodymu, negalėjo būti išrinktas į Seimą, einant Seimo Rinkimų įstatymo § 4-tu. Gavus tokį pranešimą, ponas Seimo Pirmininkas perdavė jį svarstyt Mandatų komisijai. Mandatų komisija savo posėdyje lapkričio 24 dieną išnešė tokį nutarimą: „Peržiūrėjusi Vidaus Reikalų Ministerio raštą Nr. 9030 ir pridėtąjį Armijos Teismo nusprendimą iš 1921 metų gruodžio mėn. 13 d., Seimo Mandatų komisija atrado, kad einant rinkimų įstatymo § 4-tu ponas Kazys Dominas negalėjo būti išrinktas atstovu į Seimą, delto turi būt išbrauktas iš Seimo atstovų sąrašo". Einant statutu, pilietis Kazys Dominas galėjo apeliuot į Seimą — į plenumą. Tame statute leidžiama trijų dienų laiku įteikti apeliaciją. Pasinaudojęs ta teise, Kazys Dominas lapkričio 27 dieną įnešė apeliacinį skundą Seimo Prezidiumui. Tam skundui peržiūrėt ir taip pat Mandatų komisijos sprendimui galutinai peržiūrėt, buvo išrinkta tam tikra komisija, kurios nusprendimą dabar man tenka garbės pranešti.

Komisija savo posėdžiuose peržiūrėjusi tuos visus atsiųstuosius raštus, pono Vidaus Reikalų Ministerio raštą, Armijos Teismo sprendimą, Mandatų komisijos nutarimą ir patį Kazio Domino apeliacinį skundą — ir susipažinusi su pačia byla atrado reikalinga pakviesti ekspertų žinovų toje srityje, būtent, Vyriausiojo Tribunolo Valstybės Gynėją poną Kalvaitį, Armijos Teismo Pirmininką ar jo pavaduotoją poną Šniukštą ar poną Vimerį; taip pat buvo nutarta pakviesti atstovą Starkų, kaipo rinkimų į Seimą ir į savivaldybes įstatymų, kurie rišasi tarp savęs, referentą, ir del suteikimo informacijų — Mandatų komisijos pirmininką. Išklausiusi savo posėdyje ekspertų nuomonės ir apsvarsčiusi tą klausimą, komisija nutarė Mandatų komisijos sprendimą patvirtinti. Tuo būdu, Kazį Dominą laikyti į Seimą neišrinktu. Motyvai, kuriais vadovavosi Specialinė Mandatų komisija ir kurie nusvėrė į tą pusę, kad patvirtintų galutinai Mandatų komisijos sprendimą, buvo sekami. Visų pirma išeinant iš paties Kazio Domino apeliacinio skundo. Ten remiamasi tuo, kad Mandatų komisijos sprendimas neteisėtas tuo, kad jam, Kaziui Dominui, nebuvo atimtos pilietinės teisės. Kad čia buvo tik vien disciplinarinio pobūdžio bausmė, bet tos teisės neatimtos. Tad komisijai teko įsigilinti į tuos paragrafus, kurie buvo pritaikinti Kaziui Dominui, — į 50 ir 50^1 — straipsnius. Įsigilinus į tuos straipsnius paaiškėjo, kad tais straipsniais teisės siaurinamos ir siaurinamos ne vien tarnybinės, bet ir pilietinės teisės. Būtent, tas, kuriam tie straipsniai pritaikomi, kaip tik negali būt renkamas į garbingas vietas. Taip kad, čia tuo aiškinama, kad teisės yra susiaurintos, ne tik tarnybinės, bet ir pilietinės teisės yra susiaurintos. Kadangi rinkimų įstatymo § 4-to punkto *a* tekste aiškiai pažymėta: „Tie, kieno už tėvynės išdavimą, arba kitą kokią sunkią kaltę teismo yra atimtos arba susiaurintos teisės, išskiriant iš šio skaičiaus svetimų valstybių teismų nuteistuosius už visokius politikos srities nusikaltimus", — tie negali nei rinkti, nei būti išrinkti, tai ir Kazys Dominas, einant paragrafu 4 tu negalėjo būt renkamas. Šitais motyvais remdamosi komisija mano, kad Kazys Dominas negali būt Seimo narys. Delto, kad jam buvo pritaikintas amnestijos įstatymo paragrafas 39, tai yra, kad jis atleistas nuo teismo ir bausmės, tai šitas, pagal ekspertų ir komisijos nuomonę, amnestija yra taikoma tik į pačią bausmę, kuri nėra įvykinta. Bet kas yra įvykę, būtent, kokios teisės yra atimtos, tai amnestijos įstatymas tų teisių negrąžina. Gali paliuosuot nuo bausmės, bet sugrąžinti atimtųjų teisių — tokios amnestijos pas mus nebuvo taikoma. Taip kad, jei bausmė ir buvo sumažinta, tai vis delto atimtosios teisės nebuvo sugrąžintos. Tai tie du motyvai, kuriais remiamasi apeliaciniame skunde, pasirodo klaidingi, jais pasiremt negalima buvo. Komisija rado juos nepamatuotus ir Mandatų komisijos nutarimą patvirtino, ir siūlo šiandien plenumui Kazį Dominą iš Seimo narių skaičiaus išbraukti.

Pirmininkas. Del Specialinės Mandatų komisijos pranešimo atidaromos diskusijos. Žodį turi atstovė Purėnienė.

Purėnienė (sd). Socialdemokratų frakcija nesutinka su Specialinės Mandatų komisijos nutarimu ir randa, kad tas nutarimas nėra teisėtas ir neatsako įstatymo prasmei, bet šį klausimą sprendžiant, taip pat kaip ir sprendžiant klausimą del 76 §-fo aiškinimo,

vadovautasi vien tik politiniais motyvais, o ne įstatymo prasme. Čia pamatan dedama ne teisėtumo motyvai, bet asmeninės nuožiūros motyvai, ir vadovaujamasi vien tik politiniais motyvais, bet ne kitokiais. (Atstovas Krupavičius, iš vietos: kas pasakė poniai?) — Ir moters kartais gerai paklausyti, — paklausykit... Specialinė komisija nutarė pašalinti iš Seimo atstovą Dominą, pasiremdama Seimo rinkimų įstatymo § 4-tu, kuris skamba taip: „Negali nei rinkti, nei būti išrinkti: a) tie, kieno už tėvynės išdavimą, arba kitą kokią sunkią kaltę teismo yra atimtos arba susiaurintos teisės". Jei Dominas būtų patrauktas atsakomybėn už tėvynės išdavimą, tai jam būtų pritaikinti 108, 109 ir ligi 119 straipsnių. (Iš kd: jam ir pritaikintas 108 str.). Tie straipsniai prie jo nebuvo pritaikinti, vadinas jis ne už tėvynės išdavimą buvo kaltinamas. Toliau, straipsniu del tėvynės išdavimo jo negalima iš Seimo narių skaičiaus išbraukti. Toliau sakoma: „arba kitą kokią sunkią kaltę", teismo yra atimtos ar susiaurintos teisės. Kadangi po tėvynės išdavimo eina pasakymas: „arba kitą kokią sunkią kaltę" tai toji kaltė sulyginama su tėvynės išdavimu. Čia nėra tokio pasakymo, kad jei teisės atimamos pagal by kurį teismo sprendimą, bet tik jeigu tos teisės atimtos už sunkią kaltę.

Dabar, ką gi suprast einant sąvoka „sunki kaltė"? Jei mes stosime ant asmeninės nuožiūros pamato, tai čia, žinot, labai toli nueisim. Vienam Seimo nariui kuri nors kaltė bus sunki kaltė, kitam Seimo nariui — jau tik kaltė, o trečiam — gal jau ir visai jokios kaltės nebus. (Iš kd: jau nuopelnas bus. Juokas). Kad taip yra, tai mes matome iš netolimos praeities. Antradienio posėdyje Seimo dauguma pašalino darbininkų atstovus iš Seimo posėdžių už tai, kad jie neatsistojo himną giedant. Ir, dabar, tą patį pasielgimą ne vienodai įvertino liaudininkai su valstiečių sąjunga ir krikščionių blokas. Krikščionių blokas siūlė pašalint 10 posėdžių vaduodamasis tuo, kad tie atstovai tautos garbę įžeidę; lygiai tą patį faktą įvertindami, socialistai liaudininkai jau sakė, kad tai tik mandagumo papročių nesilaikymas. — Tą patį įvykį, vadinas, vieni laiko sunkia kalte — tautos garbės įžeidimu, o kitiems — liaudininkams ir valstiečių sąjungai — tai mandagumo papročių nesilaikymas. Ir už mandagumo papročių nesilaikymą liaudininkai su valstiečių sąjunga išvarė darbininkų kuopą dešimčiai posėdžių. Dabar gali su manim atsitikti; sakysim, aš atėjusi nepasisveikinsiu su dr. Staugaičiu ar kitu liaudininku — jau tai bus mandagumo papročių nesilaikymas, ir mane gal būt pašalins dešimčiai posėdžių... (Salėj juokas). Taip kad, man rodos, kad taip klausimą statyt negalima, nes čia mes labai toli nueisim. Taigi ant pamato asmeninės nuožiūros stoti negalima, o reikia stoti ant juridinio pamato. Jūs, juristai, žinote, o nejuristai galit paimti Baudž. Kodekso 3 § ir pasiskaityti; ten pasakyta, kad didieji nusikaltimai yra tokie nusikaltimai, už kuriuos numatoma mirties arba sunkiųjų darbų kalėjimo bausmė. Ir § 4 turi omeny tiktai tuos asmenis, kuriems už didįjį nusikaltimą atimtos arba susiaurintos teisės, o ne už by kokį nusikaltimą. Taigi atst. Dominas už savo nusikaltimą negavo nei mirties bausmės, nei ištrėmimo, nei sunkiųjų darbų kalėjimo. Vadinasi, prie jo tas § negali būti taikintas. Jis buvo teistas pagal 108 str. ir tai pagal karo baudžiamąjį statutą. Jeigu pasiskaitysite 108 §-a, tai pamatysite kokioj jis vietoj. Pamatysit tamstos, kad jis yra antrame skyriuje, pirmoje dalyje, kur sakoma apie karinės pagarbos dėsnių nusižengimą, už karinės tarnybos nusižengimą, ir jam uždėta už tą nusižengimą disciplinarinio bataliono trys metai, ir nustojimas kai kurių tarnybinių teisių. Tamstos, tarnybinės teisės ir pilietinės teisės ne vienas ir tas pats, Tai galite pasiskaityti rusų kalboje su motyvais „vojinsky ustav," kur prie 50 §-o yra pastaba, kad nuskyrimas į drausmės dalis draustų už karo tarnybos nusikaltimus surištas yra su nustojimu tiktai kai kurių tarnybinių teisių ir pirmenybių, bet ne su atėmimu pilietinių teisių. Taigi tamstos matote, kad ir įstatymai ne vieną ir tą pačią prasmę priduoda šitiems žodžiams. Taigi pasiremiant įstatymu, jokiu būdu atst. Dominą negalima pašalint. Ir dar kartą aš pakartoju, kad jis didžiojo nusikaltimo nėra padaręs. Čia kalbama ne apie nusikaltimą, už kurį būtų atimamos teisės, bet kalbama apie tokį nusikaltimą, už kurį atimamos tiktai kai kurios tarnybinės teisės. Taigi stovint ant grynai juridinio pamato, jokiu būdu negalima atstovo Domino pašalinti. Bet jeigu jūs priėmėt 76 § ą kaip jūs norėjote: jeigu jūs galėjote už nemandagų pasielgimą pašalinti visą darbininkų kuopos grupę 10-čiai posėdžių, tai be abejo, galima tokiais motyvais vadovaujantis išmesti ir atst. Dominą iš Seimo narių. Jei jūs krikščionys norite vadovautis tik savo nuožiūra, o ne įstatymais, tai jūs eikite trumpesniu keliu: darbo kuopa neatsistojo tautos himną giedant, vadinas, ji padarė didįjį nusikaltimą taigi ir atimkite iš visų darbo kuopos narių teisę būti Seimo nariais. Greit ir patogu. Bet jeigu Seimas stos ant tokio pamato, tai geriau Seimui visai nebūti, nes jeigu pats Seimas nesilaiko įstatymų, tai geriau yra ir nerašyti įstatymų, jeigu jų nepildo.

Pirmininkas. Žodį turi referentas.

Referentas. Gaila, kad kalbėjusieji atstovai neskaitė įstatymo, kuris pritaikytas Kaziui Dominui. Antras dalykas tai, kad neįsigilinta į pačią bylą. Reikia turėti omeny, kad Kaziui Dominui pritaikytas 50 ir 50[1] §§ ir tai tokie §§-ai, kurie suriaurina ne vien tarnybines, bet ir pilietines teises. Tamstos paimkite 50 ir 50[1] ir pasiskaitykite, tai pamatysite, kad jis yra surištas su nustojimu tam tikrų teisių tarnybinių. Be to jam pritaikintas nustojimas teisių, kokis yra numatymas 50 ir 50[1] straipsniuose Baudž. Statuto. 50 § ir sako, kad negali būti renkamas nei dalyvauti rinkimuose į garbingas ir surištas su kokia valdžia vietas. Aiškus dalykas, kad čia yra teisių atėmimas, yra taip sakyt susiaurinimas teisių. Ar čia didelis nusižengimas, ar mažas, tai kitas dalykas. Tamsta nežiūrėk subjektingai į § o aiškinimą, bet aiškint taip, kaip pasakyta. Sunki kaltė yra ta, kuri atima teises, ir reikia taip įstatymą suprasti. Jeigu kitaip panorėt suprast, tai būtų subjektingas aiškinimas. Ir delto eidami tais objektingais motyvais mes ir siūlome plenumui Kazį Dominą išbraukti iš Seimo narių.

Pirmininkas. Del balsavimo motyvų žodį turi atst. Požela.

Požela (sd). Socialdemokratų frakcija balsuos prieš tą rezoliuciją, vaduodamos šiais motyvais. (Krupavičius iš vietos: draugingais jausmais). Kadangi tas aiškinimas Mandatų komisijos, kokį tamstos išgirdote, yra kuomažiausiai surištas su tais bendrais įstatais, kurie buvo nurodyti, būtent, einant 50 [1] str. karo baudžiamojo statuto. Susiaurinamos yra teisės neva del to, kad tais atsitikimais atimamos yra pirmenybės ir ypatingos teisės. Socialdemokratų frakcija mano, pasilikdama ant pamato to paties teisėtumo, apie kurį kalbėjo draugė Purėnienė, kad šituo atsitikimu mes nematome pamato pašalinti atstovą Dominą ir nėra kuo remtis, kad galima būtų daryti išvadą, kad tarnybinis nusižengimas yra taip pat surištas su susiaurinimu

ypatingų teisių. Antras motyvas, tai giliai politinis motyvas. Tamstos pašalinate del to, kad savotiškai aiškinat 76 §—ą, ieškote progos neįsileisti į Seimą visos eilės atstovų ir ieškote dar daugiau priežasčių ir aplinkybių, kad galėtute taip pat pašalinti dar ir darbininkų kuopų atstovą. (Pirmininkas: prašau tamstą del motyvų kalbėt). Vadinasi, tamstos gyvai politiniais argumentais norite jų neįsileisti. Socialdemokratų frakcija besivaduodama irgi tais politiniais supratimais ir balsuos prieš tą. Bet ateis laikas, kada jūs būsite išaiškinti taip, kaip dabar kad aiškinate (sd. ploja).

Pirmininkas. Yra Specialinės Mandatų komisijos pasiūlymas išbraukti Kazį Dominą iš Seimo narių sudėties. Duodamas šis pasiūlymas balsuot. Kas prieš? (sd.) Kas už? (kd., df., ūs. ir sldb.). Pasiūlymas priimtas.

Posėdis baigiamas, paskutinis dienotvarkės punktas atidedamas kitam kartui. Kitam posėdžiui siūloma tokia dienotvarkė: 1) atsakymai į paklausimus, 2) Seniūnų Sueigos rinkimai, 3) komisijų pakeitimo klausimas. Be to, ūkininkų sąjungos frakcija siūlo įdėt ir Respublikos Prezidento rinkimus. Siūloma posėdį padaryt antradienį gruodžio 5 d. 10 val. ryto. Kitų pasiūlymų nėra? Kas prieš? — Nėra. — Priimta. Dabar del dienotvarkės turi žodį atst. Krupavičius.

Krupavičius (kd). Krikščionių demokratų frakcijos vardu siūlau išmesti ūkininkų sąjungosfrakcijos pasiūlymą, būtent Prezidento rinkimus, ir prašysiu tą punktą praleisti.

Pirmininkas. Yra įnešta pataisa— Respublikos Prezidento rinkimus praleisti. Kas už tai, kad būtų tas klausimas paliktas, prašau pakelti rankas? (ūk. sąjunga). Kas prieš? (kd). Neaiškus balsavimas. Dar kartą. Kas už tai, kad palikti tą punktą? (ūk. sąjunga). Kas prieš? (kd). 10 už, ir 10 prieš. Tokiu būdu tas klausimas atkrinta. (Iš vietų: ne, neatkrinta. — Krupavičius: atkrinta ūkininkų sąjungos pasiūlymas). Dar kartą statoma balsavimui. Kas už tai, kad Prezidento klausimas būtų įneštas į dienotvarkę? (ūk. sąjunga). Kas prieš? (df. ir kd.). Tokiu būdu 10 balsavo už, ir prieš — 12. Įneštas ūkininkų sąjungos pasiūlymas atkrinta. Tokiu būdu dienotvarkė bus šitokia: 1) Ministerių Kabineto atsakymai į paklausimus, 2) Seniūnų Sueigos rinkimai ir 3) Komisijų pakeitimo klausimas. Kitų pasiūlymų nėra? Kas prieš? Nėra. Dienotvarkė priimta.

Skelbiu posėdį pasibaigus.

(3 val. 5 min.)

„VARPO" B-vės spaustuvė. Kaunas, Laisvės Aleja 60.